

HARGITAVÁRALJA

A Hargitaváralja jelképes székely községek hiv. közlönye
TUDOMÁNYOS, SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETILAP

Felelősszerkesztő:
Cs. JÓSA JÁNOS

Főszerkesztő:
 farkaslaki **DIMÉNY MÓZES**

Ára 40 fillér.

Husvéti harangszó.

Husvéti harangszó zsong, zsong;
 Szárnyal a hangja világon át.
 Embermilliók lelke hasad
 S ujongpa mond mind víg alleluját.

Nincs örök, zord halál többé,
 Az Isten Fia megtörte azt!
 Halált, im követ: föltámadás
 Minden embernél, ha úr, ha paraszt!

Husvéti harangszó zsong, zsong
 S víg ének hittel zeng az ajkon
 És velük én is énekelek:
 „Szent vagy Uram, szent...” s szeretlek nagyon!

Szeretlek óh, Uram nagyon,
 Hisz igazság vagy és Te véded,
 Te oltalmazod világszerte
 S feltámadásra viszed a székelyt!

vitéz **KÉRAY ENDRE.**

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Szeged, Csemegi-utca 4.

Szellemiek és anyagiak
e címre küldendők.

✘

Fel. szerkesztő telefonja: 21—06.

✘

A szerkesztőség vidéki tagjai:

csatószegei és kóródi Kóródy István
(Debrecen)

Mezey Árpád (Felsőgalla).

Péterfy Gyula (Kispest)

Tordai Sándor László (Gödöllő).

Vargyassy Márton (Pestszenterzsébet)

mint a Hargitaváralja Jelképes

Székely Községek bírái.

Főmunkatársak:

Dr. Balló István (Szeged)

Dr. Boga Dezső (Tápé)

Dr. Bogdán József (Makó),

Dr. vitéz Bodor Aladár (Budapest)

Gaszó Mátyás (Szeged),

Dr. Gyenge Miklós (Makó),

Dr. Gyulay Ferenc (Budapest),

Dr. Kemenes Antal (Jászberény),

Kovács Dénes (Máriabesnyő),

Dr. Némedy Gyula (Szeged)

Dr. primor Szacsvey József (Bpest).

ELŐFIZETÉSI DIJAK:

Egész évre — — — 8.— P

Félévre — — — 4.50 P

Negyedévre — — — 2.50 P

Számonkint — — — 0.20 P

A szegedi Hargitaváralja község
adófizető lakóinak:

Egész évre — — — 6.— P

Félévre — — — 3.50 P

Negyedévre — — — 2— P

Számonkint — — — 0.16 P

Szerkesztői üzenetek.

Felölös szerkesztő hivatalos órája
mindennap 4—5-ig.

Szerkesztőségi ülés minden szombaton 5—6-ig a Hargitaváralja jel. kép. székely község hivatalos helyiségében (Ipartestület székházában).

Kéziratokat vissza nem adunk.

B. J.-né Bpest. Az ígért kéziratgyűjtemény jelenleg igen alkalomszerű. Kérem, ha lehet sürgősen megszerezni.

Dr. U. Antal. Lapunk a megküldött írást értékei közé sorolta. Várjuk, de türelmetlenül, folytatást. Suomiba megküldtem a jelzett számot. Üdv!

Dr. H. József, Makó. A lapot megindítottam. Remélem, onnan is megindul már a tevékenység szellemiben és anyagiban egyaránt!

Dr. K. Antal, J.-berény. A kedves levélre azonnal válaszoltam. Két hét óta várom a választ. Az utazás is elmarad?!

Z. K., Kkfélegyháza. Levelemre válasz nem jött. Várom!

B. Áron, Harkány. Az előfizetés febr. 1-ével járt le. Március 11-i megújítással aug. 1-ig rendezést nyert. A lap rendszeresen ment. Ha valamelyik szám hiányzik, sziveskedjék bejelenteni. készséggel megküldöm. Üdvözléssel.

K. P., Szeged. Csak akkor van módomban a lapot kedvezményes árban szállítani, ha községünk lakója lesz és az adót pontosan befizeti.

Nyomatott \

Ablaka György könyvnyomdájában
Szegeden, Kálvária-utca 14. szám.

Felölös kiadó:

Cs. JÓSA JÁNOS

HARGITAVÁRALJA

A Hargitaváralja Jelképes székely községek hiv. közlönye

Tudományos, szépirodalmi és társadalmi hetilap. Megjelenik minden csütörtökön.

Felelős szerkesztő: csíkszentgyörgyi JÓSA JÁNOS községi bíró.

Főszerkesztő DIMÉNY MÓZES községi bíró Budapest.

Emlékezzünk*

Irta: *Abrahám Ambrus*

A Hargitaváralja legutolsó számában olvastam, hogy ennek a díszes összejuvetelnek, melyre községünk érdemes bírója szólított fel bennünket, én vagyok az ünnepi szónoka. — Ünnepi szónok — ünnep és szónok, — tünődtem magamban hosszasan — némán s a kérdések hosszú özöne ülte meg az agyamat, a szívemet, a lelkemet; kérdések, amelyekre sehogy sem tudtam feleletet kapni. Aludtam rá egyet, aludtam kettőt s aztán újra kezdtem. Tépelődtem, bucsálódtam magamban, mikor a Tiszaparton lestem a füzesek lehelletét, mikor a morajló habok mellől felém integetett a Maros sírjánál őrtálló magános öreg füzem, amikor megkapott a keleti fuvalom s lelkemet megtöltötte a hargitai fenyők üdítő, gyógyító balsamával, amikor a víz tükrében felém hajoltak a gyergyói réten ébredező kicsi, borzas gólyahírek s eltűnt előlem a határtalan, vizes, lapos róna . . . Én gyorsabban kezdtem lépegetni, a szívem hevesebben vert, lépteimet visszaverte az erdő, lábaim alatt döngött a fenyő hídpalló s láttam egy népet lelki gúzsba kötve, koldúsan, szegényen, a lelke sírt s az ajka néma volt . . .

És ekkor a töltésen feltűnt a kunyhó, útamat állta a fehérre meszelt levegető s én tovább fűztem a szálakat és ott volt a kérdés, hogy tulajdonképpen van-e nekünk, hazátvesztett, bódorgó, álma-

* A szegedi Hargitaváralja Jelképes Székely Község f. évi március 20-án tartott hazafias műsorú falugyűlése alkalmával előadott mély gondolatú előadása a költői lelkületű tudósnak. A székely és magyar testvéri együttérzésnek és találkozásnak megkapóan szemléletes képeit feltáró előadót a község előjárósága azzal a határozattal tisztelte meg, hogy az eredeti meglátásokban gazdag és az élet hű távlatait megmutató előadását lapunkbani közlés után különnyomatban is megjelenteti. *Szerk.*

tag embereknek, akik nem ott éünk, ahol lakunk, van-e most ünnepünk s lehet-e egyáltalán olyan ünnepünk, melyen szónokolhat az, akinek bölcsőjét az Ölt mellett ringatták, akinek eszét, szivét és lelkét hargitai fenyők zúgása töltötte meg imával és dallal, kinek akarátát acéllá verte a Vártetőn cikázó villám s a csilágáradatban úszó sejtelmes csiki éjjel, — lehet-e ma olyan ünnepe, amelyen tudna szónokolni úgy, hogy érez és azt tudná mondani Nektek, székely eTstvéreim, ami benne van és igaz . . .

Nem, Testvéreim. Nekünk ünnepünk nincs és nem is lesz soha, míg csak valahol magyarok vannak, kiknek rab a lelke, kiknek könnyes a szeme és vérzik a szive. Nekünk nincs tavaszunk, a mi lelkünket az ősz hideg szele rázza, a mi szívünkön egyre csak nő a jég, a mi örömünkön fázósan törik meg a tavaszi nap, ha fakad a lomb, ha daltól hangos a berek s a tavaszi napsütésben ibolya-illat árad szét a virágköntösbe öltözött bokrok alatt meghúzódó pompás gyepszőnyegről. Nekünk „nincs kikelet“, — nekünk — „az élet megdermedett“.

És ha letudnók tenni azt a sötét szemüveget, mely szürke hályogként borít el előlünk mindent, amelyen örömmek, vidámságnak s dalnak nyílik a virága, akkor is csak nagy szürkeség uralná köröskörül a szemhatárt. Általános iránytalanság, nemtörődömség, fásultság, kábultság és unottság üli meg a magyar közéletet. Az embereknek még a járása is olyan fajta, mintha azok a bizonyos „disiecta membra“-k, a szétszórt végtagok már megunták volna a közös munkát s szeretnék otthagyni egymást. Az öregek és fiatalok között a szervezeti adottságok miatt fennálló ellenét a végletekig kiéleződött. Mivel kifelé teljesen tehetetlenek vagyunk, mindenki, öreg és fiatal, egyaránt befelé, úgynevezett belső reformok gyártására igyekszik kiadni a beléje szorult energiát. Nincs egységes közszellem, nincsenek vezérek, akik törhetetlenül ragaszkodnának elveikhez és nicsenek vezetettek, akik éreznék azt, hogy ők vezetésre szorulnak. Nincsen belátás az öregekben, de még fokozottabban hiányzik ez az ifjúságban. Megcsökkent az alkotó szellem, de annál nagyobb a felelőtlen kritikusok száma, akik ródalják az öreg fát, amely oly hosszú időn keresztül büszkén dacolt a mult viharával. A hagyományokat kikezdték a nagyok s megrágták az ő árnyékukban lapulva majszoló kicsike kontárok. Csupa modern frázisból épül fel mindaz, amivel nagyok és kicsinyek tömegeknek útát akarnak jelölni. Mindenki menti azt, ami megmaradt, de sajnós, úgy, mintha rozsdás szeget reszelne, vagy százaz mogyoróhéjat rágicsálna. Mindenki vár valamire, de a legtöbb ember nem is sejtí, hogy mi volna az a valami. Az önemésztés grasszál mindenfelé. A gerincoszlop a mindennapi használat nyelvében kezdi elveszteni támasztó jellegét, a bókólójánosok száma szörnyen növekedik, s az apró koncocskán lapuló ölebekké szelídültek a megbízható, régi, éber házörzők. Az általános elesettségi jelei mutatkoznak mindenfelé anélkül, hogy a felegyenesedéshez szükséges izmok fejlődésére és munka biztosítására látnók a kellő feltételeket. Mindenfelé kísért az uniformizálódás, felszínen jár a szellemi tör-

peség s a számító mérsékletesség. — De minek folytassam, hisz megvan itt minden, ami a vesztett háborút kísérni szokta s a népet vagy életre kelti, vagy a pusztulás nirvánájába fojtja . . .

A Tisza balpartján fekete árnyak hajladoznak, meg-megállnak, majd időnként mozognak. Ruhájuk rongyos, fosztos, rajta már a folt is többszörösen foltos. Az arcuk fakó, a szemük fénytelen s a homlokuk ráncos. Kezüikben mozdul az ásó, a csákány, de csak úgy, mintha nem is oda való volna, mert hát üres a zseb, hideg, dohos az otthon, sír a sok éhes kicsi száj és fogytán a kenyér.

És a búza, az áldott homoki arany szekereknek megszámlálhatatlan hosszú során nap-nap után fekete hajóknak telhetetlen gyomrába, idegen országok, boldog népek terített asztalára siet. Kérges tenyerű, hajlott térdű magyar túrja a földet, a markot verjékével sózza s ha az est sötétbe von mindent a zizegő fák alatt, halott házacskában sötétben tér pihenőre, hogy új robotot kezdjen. Csudálatos ez a nagy magyar róna, terem rajta bőven mindenkinek, csak annak nem, aki szántja és veri az ugart.

Öreg talicskák egyhangú dübörgése veri fel esténként a csendes pesti mellékutcákat. Forognak gyorsan a talyigakerekek, keménykötésű, szikár, komor arcú emberek lépkednek utánuk. A talicskában a lapát, a suba, a tarisznya, amiben talán a száraz kenyér sem mindennapi vendég. A kopott, zöld bársonykabát zsebéből kilóg a hosszú, fekete pipaszár, rongyos a kalap, üres a bugyelláris. Földmunkát kereső alföldi magyarok ezek, akik munka után kutatnak csikorgó talicskáikkal.

A lágymányosi Dunaparton hatalmas gépszerkezet zörög reggeltől késő estig, s több ezer köbméter földet dob bele alig valami emberi segítséggel a lágymányosi pocsolyába. A gép zakatol s a szegény talicskás munkásember az éhhalállal küzködik.

Egyik dunántúli faluban az intéző azt tanácsolta többezer holdas földesurának, hogy vásároljanak aratógépeket, mert így sokkal hamarabb és olcsóbban végezhetik el az aratást. Jól van, fiam, — mondotta az öreg gróf, — hamarabb lefogy a gabona, de mit eszik akkor télen a falu . . . Kegyetlen, megfélemezhetetlen, ördögi szellemi korbácsolja az egész világot. A gép megölte a lelket s az ember nem találja meg önmagát. Farkast fogtam, uram s most nem akar elengedni. Kellemesen fűtött, puha, bársonyüléses gyorsvonatokon utazunk, éjjel is nappali fényben úszó uccákon zajtalan autókon villámgyorsan haladunk tova, a látás határát sokszorosan meghaladó távolságban a levegőnek gázokkal való megszorításával ezreket tudunk megölni, urai lettünk a víznek, a tűznek, a levegőnek, a gőznek s az elektromosságnak. Közlekedési eszközeinket, hogy mozgási lehetőségeinket ne zavarják, a föld fölé és háromemelet mélységbe a föld alá helyezük. Egyik világrészből néhány óra alatt átrepülünk a másikba, egy lépésnyi fáradság nélkül fent vagyunk a legmagasabb hegycsúcsokon. Biztos lépésekkel közeledünk a lét és nemlét, az élet és halál határán levő mesgyéhez, nagy jártassággal mozgunk a csillagok s az élő szer-

vezetet alkotó sejtek milliárdjai között, de a gépet, ami belőlünk lassan mindent kiőröl, ami igazi emberi, megállítani többé már nem tudjuk. Az csak tovább mozog, csépel kévét, őrlő követ, búzát, fát, vasat, ércet, embert, esontot, velőt, múltat, jelent, hitet és reményt . . .

Köröskörül patakokban folyik az emberi vér, testvérek ölik egymást a legborzalmasabb kínzásokkal. Állig fegyverben állnak a népek s mindenfelé dühöng a béke. Világnézetek erőlködnek egymás elnyelésével s tehetetlenségre kárhoztatott apró álmodozók a személyes Isten detronizálásával próbálnak lelkeket menteni. Vissza az őserdőbe, — hangzik a nagyhangú frázis s nem gondolnak arra, hogy azt, ami 1500 év alatt történt, meg nem törtéنتé tenni ma már nem tudja senki. Az élet nagy problémáit, — a kezdetet s a véget, az értelmet s a célt erdővel és a páva helyett ketreche zárt szürke lúddal megoldani nem lehet. A nagy kérdésekkel magára maradt ember mindig fel fog nézni e sárral, piszokkal, hazugsággal és égbekiáltó igazságtalanságokkal megtűzdelt siralmas tekéről. És amikor látjuk a pusztulás utálatosságát és amikor recseg-ropog körülöttünk és bennünk is minden, mindenről lemondva kétségbe kell esnünk? . . .

Ó nem, Testvéreim! hinnünk kell törhetetlen meggyőződéssel a magunk, fajunk és nemzetünk elhivatottságában, hinnünk kell abban, hogy az életnek van célja, van értelme és hinnünk törhetetlenül abban, hogy győzni fog a jó, a nemes és az igaz. Ezzel a törhetetlen hittel s a szívünk egész belsejét kitöltő mélységes szeretettel áldozunk ma a márciusi eszmék dicső fiainak. Legyen emlékiük áldott s tetteik fénye gyűjtson világosságot a szomorú magyar éjszakában.

És ha e bús Csonkaságban léleekben már mindent bejártunk, valahol csak március idusának éled az emléke, menjünk haza. Menjünk oda, ahol most is zakatol a kis patak az odvas fűzfák alatt, ahol fagyos keleti szél küzsdik az árva jegenyefa csúcsán s harangoz a malom, ha lejárt az őrlő . . .

A felesiki róna szélén a madéfalvi országút mellett komor kőoszlop tetejéről turulmadár nézeget a csicsai Hargitára. A kő alatt esontok porladoznak s oldaláról 400 esztendő s sírásónknak imígy szól az írás:

Itt emelt magának a gonoszság oltárt,
Mondd el hóhérinkra a zsoldárt.

Székelyek voltak, igazak voltak, — vér a vérünkéből, hús a húsunkból — emlékezzünk róluk . . . Az Alsíki síkság s a kászoni medence között határt húz a Nyerges. Oldalán susognak a fenyők, zizegnek a tölgyek, füves fején végigsikolt a Bálványos felől felsíró hideg szél. Istenem, ha beszélni tudnának a kövek, a közülök kifutó kis vizek, az útszéli kereszttek s a még most is álló kopott márványemlék alatt porladó véreink, akik míg valának, bár alig csak néhányan, megállították a mindent felmorzsoló nagy orosz hengert.

„Nyugosznak ők a hős fiúk,
Dúló csaták után,
Nyugosznak ők s sírjuk felett
Zöldel bokor, virány“.

Olvasom az elárvult emlék oldalán, s a szívem hevesebben ver, az ajkam imát mormol értük, kik meghaltak, hogy mi éljünk . . . És most hová menjünk, székely Testvéreim, hisz nincs a világháborúnak egyetlen csatatere, hol nem folyt volna oly bőségesen a székelyek vére. — Ott porladoznak a Dolomitok oldalába vágott ossariumokban, az asiagói temetőben, az Isonzónál, lengyel mezőkön, orosz pusztákon az Uz völgyében, a Magyaros tetőn, a Tömösi szorosban és a Gyilkos tónál a sírjukra, „ráhajlik a enyves erdő sűrű lombja“. Ott voltak ők mindenütt, ahol legfertelmesebben égett a világpusztító pokol, ott voltak mindenütt, ahol kemény ökölre, rettenthetetlen szívre és önfeláldozó bátorságra volt szükség. — És mégis van székely nép és van Székelyország — bár nincsen határa, — ahová mindenünnen visszavágyunk . . .

Mikor úgy nagyon csendes az este, mikor ijeszt a magány s a napi munka robotjától felszabadul lelkem, gondolatban el-elmegek egy kis székely falu egyik patakminti fehér házához, melynek ablakában még most is virítanak az öreg muskátlik késő unokái. Huszonkét esztendővel ezelőtt történt. A ház udvarán súlyosan megterhelt egész-vágás szekér állott. A szekérbe négy szép fiatal ökör volt befogva. Valami nagy szomorúság, valami kimondhatatlan fájdalom ült meg mindent. A nagy kőházat, az öreg jegenyét, a nyakaskörtefát, a hántott bornafából épített csúrt, a pozdorjás fonást s a patakot, amely több százezer éve hordozza lefelé a Mohos-tó és Büdöshegy környékén fel-felcsapó vulkánikus utóhatások apró, de sűrű üzenetéseit. Az óra int, indulni kell. Őszbecsavarodott öreg székely gazda lép a kapuhoz, megfogja saját munkáját, a már sok örömet és bút látott nagykaput s mikor csábeli ökrének indulást parancsol, szemébe könny szökik, arcán valami fájdalmas vonás húzódik végig, s keserűen törnek ki kebléből a felejthetetlen szavak: Én Istenem, — ahova az ember mindenünnen visszavágyik, azt kell most itt hagyni . . . Az öreg székely gazda azóta már csakugyan elköltözött, feje felett a tusnádi dombon összehajolnak a fenyőlombok, sírja fölött őrt áll az emlékezet. Megjegyeztem akkor ezeket a szavakat, de nem értettem, lelkemben messi álmok, előttem beláthatatlan nagy célok lebegtek. S most, mikor az álmok nagyrészt valóra váltak, s a cél vége sincs már messze, sokszor eszembe jutnak az öreg ember szavai s szemembe mindig könny tolul . . .

Sokat jártam azóta. Végigbarangoltam Közép-Európa nagy városait, azokat a nagy őrlőmalmokat, ahol a technika és az ember vívja egymással nap-nap után véres harcait s szomorúan kellett látnom, hogy pusztul az ember s a gép morogva jár tovább. Bent

éltem a német főváros zajában, el-elnézegettem az Északi-tenger hullámait, láttam Hamburgban a tengeren úszó fényes palotákat, végigjártam hegyes-völgyes Skótországot, hosszasan eveztem skót vizeken, gyönyörködtem London ódonságában, s emmellett világvezető kultúrájában; voltam az Ó- és Ujvilág nagy találkozóhelyén Liverpoolban s megtaláltam az angol jeges külseje alatt a melegen érző szívet. Bámultam a tengerek fényes múltú királynőjének, Velencének minden képzeletet felülmúló pazar pompáját s áhítattal borultam le a nagy mindenség alkotó Istene előtt Pádovai Szent Antal sírjánál. Fent voltam a Dolomitok alján, időztem a gleccserek tövéén, el-elnéztem a Rajna hullámait, mikor csillagterítővel hajolt föléje a mennybolt, végigmentem a Bódeni-tó mellett s eltűnődtem a Piave partján . . . Bólyongtam sokat, láttam sokat, de a lelkem mindig visszatért az Olt mentére . . .

Ott vagyok lélekben most a székely Testvéreim, Ott, ahol a Hargita oldalából kibuggyanó kicsi patak mentén öreg székely kapu mögött áll még az ősi ház, csak a gazdáit sodorta vérbe, földbe s örök vándorlásba a világfergeteg fagyos szele. A füzek tövében meg-megkondul a cigányharang, ha éri a malomkő s a patak feletti fenyőhídon olykor hosszasan keres valakit tiszta éjszakáknak magános vándora, ha a faluban csend van, ha pihen már minden a vén nyirfák alatt. A fenyősátor végén áll még az öreg templom, kerítése mellett fakad, zöldel az orgona, csak a domb tövében lévő ódon házban nem csendül föl többé gyermeki hangoknak tiszta hegedűjén: Árpád apánk ne fájtssd ősi nemzeded . . . Köveit széthordta az idő s az újnak faláról fekete árnyak néznek érthetetlenül az előttük folyó ádáz küzdelemre.

Az élő gödörben füstölögnek most is a csinos kőházak, csak itt-ott nő fel a fű, a gazdátlan kútküpi körül mojosodik az ösvény s virít a mocsárcsi.

A világháború megtizedelte a testet, de a lélek ép s a lélek él, és munkál a mi szivünkben. Mi, akik ott születünk, elhoztuk magunkkal ezt a lelket és nincsen hely s nincs erő, amely azt belőlünk ki tudná ölteni és nem jöhet idő, amely minket ettől meg tudna fosztani. Vele élünk, vele dolgozunk és vele halunk. Ez a fájó, szenvedő szilaj, magánosan élő, középútak símaságát nem ismerő egyenes lélek irányítja tetteinket, ez adja meg gyér örömünket s ebbe sírjuk könnytelen bánatunkat. Ha a szivünk fáj és bánatfelhő ül meg egünk, ha az óraütés mélyen méri az éjjelt, velemegyünk hazamegyünk, megsímogatjuk a hegyet, a völgyet, a temetőt, szeretetet viszünk a szenvedőknek, reményt a reményvesztetteknek és hitet a hitetleneknek. — Ezt a lelket csepegtetjük bele minden meglévő és eljövendő magyarokba, hogyha majd a mi szivünket elfedő fenyődeszkán megkoppan az a maroknyi föld, amit magunkkal hoztunk, hogy pihenésünk csendes legyen és sírunkon elenyészett az a pár szál virág, amit Erdély földje szült, legyenek még magyarok, kik munkában, nyelvben, imában, dalban, életben és halálban szeretik Erdélyt . . .

Attila élete*

Irta: *vitéz nagyselmeci Mérey László* tábornok, vdd. paranesnok.

Amadée Thierry francia szerző azt írja, hogy él az európai népek körében egy nemzet, amely királyai közé sorozza Attilát, és kegyelettel emlékezik meg róla. Az a nemzet a büszke, lovagias, de szerencsétlen magyar nemzet.

Kitűnik ebből, hogy Európa nagy nemzetei, amelyek keletkezését, kialakulását Attila tette lehetővé, a hunok utódainak, rokonnainak tartanak bennünket. Rokonságunkat, közös származásunkat bizonyítják közös nyelvkincseink, mondáink (Hunor és Magyar regéje), ősmagyar vallásunknak, rovásírásunknak, lovasnyilas harcmódunknak, népszokásainknak hasonlósága, valamint az a körülmény, hogy annakidején magyar őseinket hunogoroknak, unuzozoknak nevezték.

Attila trónraléptének most volt az 1500. évfordulója; méltó tehát, hogy kegyelettel emlékezzünk meg azokról az időkről és eseményekről, amelyek hazánk területén másfél évezreddel ezelőtt a nagy hun király idejében lefolytak.

A hunok terjeszkedése Európában.

Négyszáz évvel Krisztus születése után nagyjából két részre oszlott az akkor ismert világ: a *Dunától délre volt a Nyugatrómai birodalom Róma székhellyel* és a *Keletrómai Bizánc székhellyel*. Ez a két egymással többé-kevésbé laza kapcsolatban álló állam képviselte a végelgyengülésben szenvedő művelt világot. Rómában a kereszténység mellett még virult a régi pogányság: az egyik ember szt. Pétert és Pált tisztelte, a másik Bachusnak és Vénusnak hódolt és áldozott. Bizáncban kevesebb volt a pogányság, de ott viszont már annyira elfajult a kereszténység, hogy szekták (áriánusok) keletkeztek és egymást ölték. Mindkét állam megegyezett abban, hogy műveltsége túlfinomodott és lakossága elpuhult. A kormányzás méregkeverő, erkölestelen, haszonleső, intrikus kegyencek, eunuchok kezében volt. Katona nem volt, csak pénzért szolgáló idegenfajta barbár zsoldos.

*Az 1935—1955. esztendők Attila királyunk uralkodásának (434—454.) évfordulóit jelentik. Az ország-világ figyelme a hatalmas király és a dicsőséges ősmúltú hun-magyar-székely nemzet történelme felé fordult.

Ez évben, mely Attila uralkodása 3. évének 1500. évfordulója, Szeged városa méltó módon hódolt a nagykirály emlékezetének. A hunkor kitűnő ismerője és tanulmányozója, vitéz nagyselmeci Mérey László tábornok és dandárparanesnok ugyanis március hó 4-én, 18 órakor mély tudományos felkészültségre valló vetítettképes előadás keretében ismertette az egyetem aulájában Attila életét az egybegyűlt nagyszámú katonai és polgári előkelőségek és a nagyközönség előtt. Az ízig-vérig magyar katonai kiválóságunk előadása mély hatást váltott ki a hallgatóságban. Kérésünkre az író-előadó a Hargitaváralja olvasói részére átengedte előadásának anyagát, melyben a nagykirály életét kitűnő jellemzésben mutatja be. *Szerk.*

Mindaz, ami ezen a szép, de süllyedő világon kívül, a Duna északi partján élt, barbár volt. Ez volt a világ második fele, amely a Dunától az északi sarkig ismét három rétegre oszlott: a *Duna mellett voltak a germán-gótok*, felettük jelentéktelen számban a sarmata-szlávok és legfelül, Skandináviától az Uralon át Szibériáig a rejtélyes, sejtelmes finn-hun népek, akiket a művelt népek alrunák, vagyis varázslók és démonok házasságából származtattak és akik állítólag nyereg alatt puhított nyershúst ettek. A valóságban egyistenhívó, rovásírást ismerő, kitűnően nyilazó és lovagló harcos, pásztor népek voltak, akiknek kultúrája egyszinten állott a kínaiak, perzsák, hinduk kultúrájával és messze meghaladta a többi, nem római népek, a mai művelt Nyugat barbár, gót, frank, alán stb. őseinek színvonalát.

A történelem és a csodaszarvas magyar és germán mondái egyetértenek abban, hogy az egyik huntörzs vadászva átjutott a *Kuron és a Meotis tó ingoványain és Dul alán fejedelem népével előbb összeverekedett*; majd összeházasodott, egybeolvadt. A hunok ezen megmozdulása indítja meg a nagy népvándorlás új hullámát: 374-ben Balambér alatt az alánokkal együtt már átlépi a Volgát, nyugat felé törnek, leverik, *majd magukhoz csatolják Hermanarich király keleti gót törzseit*. A nyugati gótok pogány része ugyancsak hozzájuk csatlakozik; 200 ezer keresztény harcos azonban Ulfilas püspök vezetésével átkel az Aldunán a Kelet-római birodalom területére. Bizánc menhelyet ad nekik, ha fegyver nélkül jönnek és áriánus keresztényekké lesznek. Az áriánusságot vállalják, mindegy nekik. De hogy, amikor fegyverüket lerakták, gyermeküket, asszonyukat rabságba viszik és eladják, azt nem tűrik. Fellázadnak, megverik a bizánciakat, felgyújtják, kirabolják az országot. Valens császár maga is elesik Adrianápolynál (378.). A nyugati keresztény gótok egy évig Trácia és Macedónia urai, míg III. Theodosius császár le nem veri és Görögországba nem internálja őket. Alarich királyuk alatt innen is kitörnek, végigdúlják Itáliát, felgyújtják Rómát és betörnek Galliába. A Nyugatrómai birodalom székhelyét a felperzselt Rómából Ravennába teszi át.

Időközben a hunok a Duna északi partján tovább terjeszkednek a Rajnáig és Galliáig maguk előtt űzve a mai franciák alán, burgund és frank őseit. A hunoktól űzött burgundok félelmükben elzavarják vezéreiket és megkeresztelkednek. Védelmi csatájuk előestéjén meghal Oktár (Uptár?) a rajnai hunok királya, amit már a keresztény Isten segítségének fognak fel és fellelkesedve megverik a rajnai hunokat. Oktár király mellett a többi hun népek felett testvérei uralkodtak. Így a Tiszai hunok királya Roff (Ruga, Rua, Réva?), a keleti hunoké Öbarsi (Ajbars?). Mindhárom hun királyság együttes nagykirálya Bendeguz (Mundzuk) király volt, akinek a székhelye a középső hun királyságban, hazánkban, a Tiszai hunoknál volt.

Attila trónralépése, jellemzése.

Bendeguz főkirály fiai: Buda és Attila, a trónt 454-ben, vagy 455-ben együtt öröklék apjuk halála után.

Attila a fiatalabb; de ő az erélyesebb, tehetségesebb, képzetebb. Gyermekkorában sokat tanult Aetius barátjától, egy fiatal rómainól, aki tusz volt a hun udvarban. Aetius tanította meg latinul Attilát. Egyszer életét is megmentette, amikor az álnok Buda bátyja egy vadászaton meg akarta öletni öccsét. Később Attila volt tusz Rómában. Itt ismerte meg a fényes, de hanyatló birodalom erkölcstelenségét és katonai gyengességét.

Attiláról kortársa, a görög Priskos rhetor és valamivel későbbi történetírója, a gót Jornandes püspök leírásaiból a következő képet alkothatjuk: Alacsony, széles vállú, szikrát vető, szúrós szemű, ritka szakállú, sötétbőrű, határozott, parancsoló megjelenésű, büszke járású ember volt. Nagylelkű, igazságos bírónak írják le, aki megjutalmazza a hűséget; a hűtlent, szökevényt azonban eltíporja és ha példaadás céljából szükséges, keresztre feszíteti.

Szívesen élt békés eszközökkel, ügyes, ravasz diplomáciai fogásokkal. Néha évekig is eltette terveit, igényeit, hogy velük alkalmas időben újra előálljon. Ha a politika nem volt elegendő, fegyverhez nyúlt. Csatait nemcsak személyes vitézséggel, de ésszel és tervszerűséggel is irányította. Széles látókörű, hazáját, fajtáját építő, az európai rendetlenség helyett államokat szervező lángelme volt, amelytől rettegett az ellenség, de amelyet tisztelni is kénytelen volt.

Attila akkor született, amikor a hunok 20—25 évi előnyomulás után a Volgához értek. A Volga régi neve ugyanis Ätel, vagy Etel. Innen származhatik az Attila, vagy Etele név. Trónraléptekor 30—40 éves, halála idején talán 50 éves lehetett. Pogány volt, de majdnem keresztény erkölcsök szerint élt. Egyszerű fekete ruhában járt. Fatányérból evett, fakupából ivott, de vendégeit arany-ezüst edényekből etette. Sok neje és sok gyermeke volt. Az akkori idők szokása szerint egy-egy nőt vett el a fajrokon és szövetséges népek királyainak lányai közül. Így fiai is részben hunok, nagyrészt pedig anyai ágon germánok voltak. Főasszonyától, Réka királynétól származtak hun fiai: Ellák és Dengezik, ugyancsak Rékától más forrás szerint Honoria római császárlánytól született Ernák, vagy Csaba fia. Csaba ugyanis trónörököst jelent.

Feleségei, gyermekei, samán-ákom papjai a hun fővárosban laktak, amely Priskos leírása szerint Pest, vagy Tokaj körül lehetett. Díszesen faragott, fatornyos paloták sorakoztak itt egymás mellé. Belsejük pazar szőnyegekkel, szobrászmunkákkal, árkádokkal, galériákkal, oszlopokkal, termekkel, kályhákkal, római mintájú fürdőszobákkal, víztartályokkal és izzókemencékkel volt gazdagon berendezve. A világítást fáklyák, égő nádak szolgáltatták.

Attilának egyik hazaérkezéséről 448-ban Priskos azt írja, hogy a táborváros előtt legelőbb nők, fátyolos leányok fogadták, akik dícsérő énekeket, verseket mondtak. Azután egy főasszony arany és ezüst tálakban, serlegekben, csészékben ételt-italt kínált fel, amelyekből Attila nyergében ülve kóstolt, azután szállá-ára vonult.

A nagyműveltségű, világlátott, erélyes Attila trónralépte véget vetett a hunok eddigi rendszertelen állami életének. Így vége lett annak, hogy a római császárok fellázadt barbár népeiket zsoldba fogadott hunokkal küzdjék le, mint ahogy pl. 405-ben Honorius császár a gót Rhadagais-t Firenzénél hunokkal verette meg. Attila annak a hazugságnak is véget vetett, hogy neki, mint megfogadott vezérnek, Róma zsoldot fizet. Kikért magának minden római rendfokozatot, kidomborította szuverénitását és kijelentette, hogy neki mindkét római birodalom nem zsoldot fizet, de adót: fel is emelte mindjárt alaposan ezt az adót. A két Róma fogát csikorgatta, öngyilkosságba kergetett kereskedők, gazdagok pénzét, nők ékszereit vette el adóba, de fizetett. A keletrómai birodalom Rugának 350 fontot fizetett; Attila ezt 8000 fontra emelte fel. A keletrómai birodalom fizet, gyűlölködik, ármánykodik, áskálódik, de nem harcol, ehhez nincs katonája, bátorsága, elszántsága. Orgyilkosokkal meg akarják öletni Attilát. Nem sikerül, Attila nagy körültekintéssel leleplezi és igazságérzettel megbosszulja az alávaló tervet.

Attila hadjáratai.

Attila ellen később saját népeit, a kazárokat és a fekete hunokat lázítja fel Bizánc. Attila leveri a lázadásokat és Kazárországot 448-ban Ellák fiára bízta. Ebben a lázadásban részes bátyja, Buda is, akit kivégeztet.

Birodalmában egész Csin-országig (Kína) rendet teremt és lassan elfoglalja egész Európát a Dunától északra Skandináviáig. Amíg a Dunától északra, hunvérű saját népeinél, a magához csatolt különböző gótoknál, — egyéb germánoknál és szláv sarmatáknál nem teremtett rendet, a két római birodalommal kerüli a döntést. Kivált Nyugatrómával nem húz ujját, mert annak ifjúkori barátja, Aetius a hadvezére, akinek képességeit tiszteletben tartja. Büntető részletharcai azért vannak a rómaiakkal. Így 441-ben a Szerémséget, a Száva vidékét és Tráciát dúlja végig, 446-ban Tessáliát.

A 450. évig megérett a helyzet. Egy és ugyanazon órában jelent meg III. Theodosius bizánci és III. Valentinián római császároknál Attila gót követsége a következő üzenettel:

„Attila, az én uram és a tied, parancsolja neked, hogy rendezz be palotát részére, mert jön!”

(Vége köv.)

Hunok harca.

- *Testvér, aludtál? Almodban beszéltél?
Mi riasztott fel? Mért ülsz fel az ágyon?*
— *Megecsik, rámjön teli-holdnál, szélnél.
Fogcsikorgás. Az ördögzablát rágom.
Gyújtsak világot? Messzi még a hajnal.
Fejed lám, forró, hajad rátapadva.*
— *Jobb így sötétben. Alattam ló nyargal,
Éjfél óta már. Hagyj tovább, útamra.*
— *Menj hát, testvér, menj, a teli hold fényen,
Merre szállsz? Felhőn, vagy a földön járva?*
— *A Sebeskörös fekete vizében;
Lovam szügyét a tavaszi jég vágja.*
— *Magad vagy-e? Vagy sokan vagytok még így?
És merre tartok, lovasok, szegények?*
— *Váradtól kezdve Kalota vizéig,
S ezredeink hajnalra mind beérnek!*
— *Oh, meddig tart így, húzva éjről-éjre,
E holdkóros, bús, szédült út, testpérem?*
— *Míg fölöttünk győztes szemlét tart ménje,
Hátán a bronz király ott a Főtéren!*
— *Oh, mikor gyógyulsz? Mikor nyughatunk?
Mikor ég ki e bús láz szemetekben?*
— *Mi már több mint test: köd, tűz, elem vagyunk,
És vonulásunk örök s győzhetetlen!*

BODOR ALADÁR.

Hazafelé, Csikországba

*Zúgott a sötét masina,
kapaszkodott, mint egy kigyó
hegyélre föl, a köd szitált
a úgy tűnt a táj, mint vízió:
fűrésztelep és házikó,
itt-ott zajos korei nyáj
baktatott az ázott úton,
nyulánk hegyek lábainál.*

*Alattunk zengett a Maros,
hegyaljakat, kőszirteket
rágicsált csillanó foga
s tulajokat eresztgetett;
meghámozott fatörzseket,
csillant a sok faóriás.
Szállt a Maros, tartott vizén
a változatlan bajvívás.*

*Lanyhultak s mint őszi csokor
széthulltak a hegyoldalak,
néztek távolból a hegyek,
mint a régmúlott harag.
A Maros útunkból kitért,
olénk szöktek hímes mezők:
kínálták utasok alá
a selymespuha pihenőt.*

*Hegyeken túl, nagymessze már
füzes golyó izzott: a nap,
forgott, mint szélvitorla és
paskolta a kőhalmokat.
Kitündökölt. Fehér faluk
arcára dobta szirmait.
Toronytetők alatt felénk
rőzsállott integetve Csik...*

HOLLÓ ERNŐ

A székelyek részére adott nemesi rendi oklevelekről

Irta: *Dr. vitéz Akosfalvi Szilágyi László* m. kir. belügyminiszteri titkár.

A székely nemzet közjogi történetének kutatói gyakran találkoznak olyan királyi (fejedelmi) oklevelekkel, melyekben a székely nemzet egyes tagjai és azok leszármazói különféle nemesi rendi kiváltságokat kaptak. Az alábbiakban ezeket az okleveleket jogi minőségük szerint csoportosítva ismertetem. Mindegyik oklevéltípusból a felkutatható legrégebb keletűt mutatom be, s így arra is felvilágosítást nyújtok, hogy a székelyek részére a különféle kiváltságokat, rendi okleveleket mikor adományozták először.

Előbb az okleveleket sorakoztatom fel a következőkben:

A BELFÖLDI OKLEVELEK.

I.

Székely nemesi rendi oklevelek.

1. Primori oklevél. — II. János magyar király Gyulafehérváron 1569. július 15-én kelt oklevelével az aranyosszéki Balogh család névszerint felsorolt kilenc tagját, Simont, Kristófot, Györgyöt, Istvánt, Gergelyt, Benedeket, Jánost, Boldizsárt és másik Jánost, valamint összes leszármazóikat a székely primorok sorába emeli azzal, hogy a jövőben ezek mindannyian primoroknak neveztessenek („primores... nominari decrevit in perpetuum“). Ez az oklevél csak kivonatossan maradt fenn (Királyi Könyv 103.). Az itt említett Balogh család székely öröksége Bágyonban volt és onnan írta előnevét (Országos Levéltár: Magyarországi Királyi Könyv LIII. 477. lap, 11. §. és erd. udv. kanc. 3583/1786. sz. ügyirat). Szó szerinti szövegében ismeretes II. János magyar királynak Gyulafehérváron 1570. április 3-án Küsmödi Marton János és Péter székely lófők, valamint összes leszármazóik részére adott oklevele, mellyel ezeket a székely primori rendbe emelte és megparancsolta, hogy jövendő örök időkre mindannyian primoroknak tartassanak és tiszteltessenek („veri primores habeantur et reputentur“). Ezt az oklevelet a tudományos irodalomban már közzétették (Királyi Könyv 238.; „Székely Oklevéltár“ II. 296.).

2. Lófői oklevél. — II. János magyar király Gyulafehérváron 1569. június 1-én kelt oklevelével Malomfalvi Vas Györgyöt, Malomfalvi Székely Mihályt és Balázst a székely lófők sorába emeli. Ez az oklevél csak kivonatossan maradt fenn (Királyi Könyv 75.). — Szó szerinti szövegben ismerjük II. János magyar királynak Gyulafehérváron 1569. július 10-én Benczédi Balássy Miklós és Tamás, valamint összes leszármazóik részére adott oklevelét, mellyel ezeket a székely lófőrendbe emelte és megparancsolta, hogy jövendő örök időkre mindannyian lófőknek tartassanak és tisztel-

tessenek („veri primipili habeantur et reputentur“). Ezt az oklevelet a tudományos irodalom már ismeri (Királyi Könyv 99., „Székely Oklevéltár“ II. 247.).

3. Nemesi (gyalogrendi) oklevél. — Báthory Kristóf erdélyi fejedelem és székely ispán Gyulafehérváron 1580. március 31-én kelt oklevelével Egerpataki Bartók Mátét, Kis-Antal Tamást, Fejér Györgyöt, Kónya Bálintot, Kónya Istvánt, Angyalosi Dobos Istvánt és Árkosi Barabás Lukácsot, valamint összes leszármazóikat a székely gyalogrendbe emeli. Ez az oklevél a szakirodalomban csak kivonatosan van ismertetve („Székely Oklevéltár“ V. 123. és 340.). — Szó szerinti szövegében ismeretes Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemnek és székely ispánnak Gyulafehérváron 1583. május 23-án Márkosfalvi Török Mihály, Bikfalvi Teölgyes Pál, Danch Máté, Fejes Boldizsár, Szeőke János, Szabó Pál, Szabó Simon, Vayda Miklós és Szentkirályi Szabó Miklós, valamint összes leszármazóik részére adott oklevele, mellyel őket a székely gyalogrendbe emelte. (Királyi Könyv I. 34.).

II.

Magyar nemesi rendi oklevelek.

1. Grófi oklevél. — I. Lipót magyar király Bécsben 1696. február 25-án kelt oklevelével Alsótorjai Apor Istvánt összes leszármazóival együtt a magyar grófok sorába veszi (Országos Levéltár: Erdélyi Királyi Könyv I. 13.).

2. Bárói oklevél. — II. Ferdinánd magyar király Bécsben 1633. május 30-án kelt oklevelével Makfalvi és Uzapanithi Dósa Tamást összes leszármazóival együtt a magyar bárók sorába veszi (Országos Levéltár: M. kir. udv. kanc.: Conceptus Expeditionum 182/1633. sz. ügyirat; „Genealogiai Füzetek“ I. 42.). A bárói oklevélben a „Makfalvi“ előnév nem fordul elő, de a m. kir. Országos Levéltár 1110/1934. számú és ezzel kapcsolatos ügyiratai szerint megállapítást nyert, hogy e Dósa Tamás a Makfalvi Dósa székely családnak volt az ivadéka.

3. Nemesi oklevél. — I. János magyar király Váradon 1535. július 15-én kelt oklevelével Hatolykai Bak Györgyöt és Lászlót összes leszármazóikkal együtt a magyar nemesek sorába veszi (Szentkatolnai Bakk Endre: „A Bak és Jancsó család története“ 26.).

III.

Erdélyi nemesi rendi oklevelek.

1. Grófi oklevél. — Mária Terézia erdélyi fejedelem Bécsben 1744. november 13-án kelt oklevelével Nagyertsei és Gelenczei Tholdalagi Mihályt összes leszármazóival együtt az erdélyi grófok sorába veszi (Országos Levéltár: Erdélyi Királyi Könyv IX. 582.). A grófi oklevélben a „Gelenczei“ előnév nem fordul elő, de a m. kir. Országos Levéltár 486/1935. számú ügyirata szerint megállapítást nyert, hogy e Tholdalagi Mihály a Nagyercséről Gelenczei

cére származott és az utóbbi helyen az 1614. évi Székely Rendi jegyzőkönyvbe felvett Gelenczei Tholdalagi székely családnak volt az ivadéka.

2. Bárói oklevél. — Rákóczy Zsigmond erdélyi fejedelem Gyulafehérváron 1607. május 10-én kelt oklevelével Dersi Petky Jánost összes leszármazóival együtt az erdélyi főnemesek sorába veszi („Turul“ 1895. évf. 100.). A Habsburg és a Habsburg-Lotharingiai cseládbeli erdélyi fejedelmek erdélyi bárói címet adományoztak, s az ő korukban a korábbi erdélyi főnemes családok leszármazóit is báróknak kezdték címezni.

3. Nemesi oklevél. — Báthory István erdélyi fejedelem városban 1576. június 23-án kelt oklevelével Baróti Keserű, másként Székely Pétert összes leszármazóival együtt az erdélyi nemesek sorába veszi (Sándor Imre: „Czimerlevelek“ I. 4.).

IV.

Címereslevél.

V. László magyar király Budán 1456. március 30-án kelt oklevelével Csikszentmártoni Becz Jakabnak, Csikszentgyörgyi Becz Bálintnak, Barnabásnak és Péternek, Árokpataki Simonnak, Szentimoni Tamásnak és Máténak, Galambfalvi Antalnak, Andrásnak, Péternek és Gergelynek, valamint Csikszenttamási Szilveszternek és Lázárnak összes leszármazóikkal együtt nemesi címet adományoz „Székely Oklevéltár“ I. 170.).

B.

KÜLFÖLDI OKLEVELEK.

I.

Német-római császárság.

II. Lipót német-római császár Lisznyói Damó Józsefet összes leszármazóival együtt a német-római császárság nemeseinek sorába veszi (Az 1792. évi erdélyi országgyűlés jegyzőkönyve 238., 361., 503. — Az erdélyi országgyűlés az oklevél kihirdetésére irányuló kérelmet megtagadta azzal az indokolással, hogy ez a nemesség nem Erdélyre, hanem a német-római szentbirodalomra szóló érvénnyel adományoztatott.)

II.

Osztrák császárság.

1. I. Ferenc-József osztrák császár Wienben 1853. március 11-én kelt oklevelével Istvánffi Pál székely lófőt összes leszármazóival együtt „Madéfalvi“ előnévvel az osztrák császárság nemeseinek sorába veszi (Országos Levéltár: Csikszentmihályi Sándor Imre gyűjteménye; Karl-Friedrich von Frank zu Döfering „Alt-Österreichisches Adels-Lexikon“ 130.).

2. I. Ferenc-József osztrák császár Wienben 1864. március 17-én kelt oklevelével Madéfalvi Istvánffi Pált összes leszármazóival együtt az osztrák császárság lovagjainak sorába veszi (Országos Levéltár: Csikszentmihályi Sándor Imre gyűjteménye; Karl-Friedrich von Frank zu Döfering „Alt-Österreichisches Adels-Lexikon“ 130.).

III.

Spanyol királyság.

XII. Alfonz spanyol király gróf Csikszentkirályi és Krasznahorkai Andrassy Gyulát a spanyol királyság első osztályú grandjainak — legmagasabb örökletes nemességének — sorába veszi (1879. évi VIII. t. c. bevezetése; az oklevélnek nem sikerült nyomára jutnom).

*

Ezekkel a különféle oklevelekkel kapcsolatosan az alábbiakat kell tudnunk:

A székely lófői és gyalogrendi oklevelekben többször benne van az a feltétel, hogy az adományosok és a leszármazó családtagjaik felsőbb parancsra lovon vagy gyalog kötelesek harcba szállni; ez természetesen csak a férfi családtagokra vonatkozott, a nőkre nem. Ilyen és ehhez hasonló feltételek nemcsak a székely, hanem más nemesi rendi oklevelekben is előfordulnak. Így pl. II. Rákóczy György fejedelem Gyulafehérváron 1648. december 4-én Tamási Erdélyi Andrást, Jánost és Györgyöt összes ivadékaikkal együtt azzal a feltétellel emelte erdélyi nemességre, hogy örökre Borosjenő várának kapitányától függjenek, tehát ott kötelesek hadiszolgálatot teljesíteni (Sándor Imre: „Czímerlevelek“ II. 65.; 29.585/1929. B. M. sz. ügyirat). Ehhez hasonló feltételt találunk II. Rákóczy György fejedelemnek Gyulafehérváron 1651. február 16-án Borosjenői Kádár Mihály és István, valamint összes ivadékaik részére adott erdélyi nemesi oklevelében is (Királyi Könyv XXV. 339.; 7211/1915. B. M. sz. ügyirat). Más természetű feltételt állapít meg III. Károly az erdélyi udvari kancellária 1718. október 6-án kelt előterjesztésére, amikor Kászoni János-József erdélyi alkancellárt és csikszéki főkirálybíróat „Bornemisza” családnévvel és „Kászoni” előnévvel bárói rangra emeli, kikötvén, hogy ő és utódai a római katolikus vallást a báróság elvesztésének terhe mellett sohasem hagyhatják el (Országos Levéltár: erd. udv. kanc. 109/1718. sz. ügyirat; 77.166/1934. B. M. sz. ügyirat). — Az ilyen feltételek ma már egyformán nincsenek hatályban, bármilyen nemesi rendi oklevélben is olvassuk azokat. A kérdéses oklevelekkel adományozott nemesi rendi állás azonban minden kétség nélkül megilleti az adományosok törvényes leszármazóit.

A székelyek részére adományozott magyar és erdélyi grófi, bárói és nemesi oklevelekben gyakran olvassuk azt, hogy az ilyen módon megadományozottak a székely primorok, lófők, illetve gyalogrendűek sorából *kivételnek*. Ez a kifejezés az oklevelek ol-

vasásának első pillanatában azt a téves látszatot keltheti, mintha a székely nemcs a magyar vagy erdélyi nemesi rendi oklevelek elnyerésével rangemelésben részesülne. Ezzel kapcsolatban tudnunk kell, hogy a magyar vagy erdélyi nemesi rendi oklevelek sohasem az első foglalás ősi jogából folyó székely nemesség körén belül adtak rangemelést, hanem az ettől különböző eredetű és királyi, illetve fejedelmi adományon alapuló magyar vagy erdélyi nemesség körében. Ezt a Királyi Könyveknek és a Székely Rendi jegyzőkönyveknek egybevetése bizonyítja, mert ezekből kitűnik, hogy a székely nemzetnek mind a három rendjében találkoztunk olyanokkal, akik címeres nemeslevél vagy birtokadománylevél alapján magyar, illetve erdélyi nemessékké lettek, mégis korábbi székelyi rendi állapotukban maradtak; tehát a magyar, illetve erdélyi nemesség a székely nemesség körén belül nem jelentett rangemelést és így nem volt hatással az adományosok és ivadékaik székelyi rendi állásának alakulására. Ezt vallja az 1790-1791. évi erdélyi országgyűlés 1791. július 18-án tartott 84-ik ülésében hozott 4. számú határozat, melyben a rendek kimondták, hogy „az ős törökös székely, a nélkül, hogy armalis levél által megnemesíttetnék, igaz valóságos nemes ember” (Az 1790-1791. évi erdélyi országgyűlés jegyzőkönyve 570.) — Ugyanezt a felfogást igazolja az 1810. 1811. évi erdélyi országgyűlés 1811. szeptember 7-én tartott 204-ik ülésében hozott 5. számú határozat is, melyben a rendek azt mondták ki, hogy „valóságos székely eredetű személyre nézve az armalis levelet szükségesnek nem láttyák” (Az 1810—1811. évi erdélyi országgyűlés jegyzőkönyve 800.). — III. Ferdinánd német-római császár és magyar király Pozsonyban 1649. ápr. 13-án kelt m. királyi oklevelével gróf Kreith Keresztélyt a római szent birodalmi grófok állományából és állapotából a magyar nemesség sorába emelte (Országos Levéltár: 542/1936. sz. ügyirat). Ezzel az oklevéllel gróf Kreith Keresztély a magyar nemesség szempontjából tényleges rangemelésben részesült azáltal, hogy e nemesség tagja, tehát magyar nemes lett; azonban természetes dolog, hogy ez a minőség a római szentbirodalmi nemesség körében nem jelentett a részére rangemelést. Ez és a hasonló királyi oklevelek kétségen kívül igazolják azt, hogy az adományosok sohasem annak a nemességnek a körében részesültek rangemelésben, melybe korábban is beletartoztak, hanem annak a nemesi szervezetnek a szempontjából érte őket rangemelés, melybe ujonnan vétettek fel.

— A kérdést közjogilag akkor világítjuk meg helyesen, ha azt mondjuk, hogy a székely nemesség tagjára a magyar vagy erdélyi nemesség sorába való felvétel, illetve a grófi vagy bárói rang elnyerése a székely nemesség körében nem, hanem csak a magyar vagy erdélyi nemesség körében jelentett rangemelést; viszont a magyar vagy erdélyi nemesség tagjára a székely nemesség sorába való felvétel, illetve a primori vagy lófői rang elnyerésére a magyar vagy erdélyi nemesség körében szintén nem jelentett rangemelést, hanem csak a székely nemesség körében. Azok a székely családok, melyek magyar, illetve erdélyi grófi, bárói vagy nemesi

oklevelet kaptak, ősi székely nemességük mellett a magyar, illetve erdélyi nemességnek külön is tagjaivá lettek.

Az erdélyi és a székely főnemeseket az erdélyi országgyűlésen való személyes megjelenés joga nemesi rendi állásuk és születésük alapján általában nem illette meg, mert ott a királyi hivatalosokat az 1791. évi erd. XI. t. c. b. pontjában és az 1791. évi erd. XVII. t.-c. §-ában meghatározott elvek szemmeltartásával válogatták össze és hívták meg az országgyűlésre. Az erdélyi és a székely főnemeseknek nem volt joguk e királyi meghívólevelek igénylésére, mert ilyeneket a főkormánysház előterjesztésére a *fejedelem tetszéséből* csak azok kaptak, akiket nemcsak az ország, hanem a *fejedelem ügyeinek tárgyalására* is alkalmasoknak tartottak. Az erdélyi vagy a székely főrendbe való tartozás tehát nem biztosította az országgyűlésre szóló királyi meghívólevelet.

Udvarhelyszék nemesei „úgy mint armalista, donatarius, primipilus és darabont, egyenlő nemességű székelek“ 1763. május 31-én tiltakoznak a szék közgyűlése előtt „a libertinus, ignobilis és más eféle, nemes székelekhez illetlen titulusok“ ellen (Szádeczky Lajos „A székely határország szervezése“ 381.). — 1763. június 28-án a székhez benyújtott folyamodványukban magukat „a felsőbb gráduson lévő“ főnemeseknél „alább való de nemességben egyenlő gradusban lévők“-nek nevezik, „minthogy nemesi szabadságunk egy fundamentomon épült“ (u. ott 405.), — majd 1763. július 12-én kelt emlékiratukban megállapítják, hogy az összes székelyek „a gradusban levő méltóságokkal *ratione libertatis, exemptionis et immunitatis praerogativa*“ egyenlők (u. ott 419.). A főnemesek és nemesek alapjogainak azonos voltát iktatta törvénybe az 1791. évi erd. XVII. t.-c., melyben kimondatott, hogy a főnemesek és nemesek (*magnates, proceres, et nobiles*) a szabadság egy és ugyanazon előjogát élvezik s egyiknek sem lehet nagyobb, vagy kisebb szabadsága, mint a másíknak.

A leszármazókra átöröklődő főrend kialakulását a földbirtok idézte elő. Egész Európában a földbirtok mennyisége teremtett különbséget a nemesség tagjai között, s döntő tényezőként irányította a leszármazókra átöröklődő főrend kialakulását, mely folyamat nálunk a XVI. században nyert befejezést. Az ivadékokra átszálló főrend létesülése a jogi felfogásban azt a változást idézte elő, hogy mindinkább háttérbe szorult az, ami a főrendnek korábbi történeti kifejlődésében alapja volt, a földbirtok; s mindjobban előtérbe nyomult az ivadékokra is átszálló, örökölhető főrendhez való tartozásnak a későbbi jog szerinti alapja, a származás. Erdélyben és a Székelyföldön a leszármazókra átöröklődő főrend kialakult ugyan, de az erdélyi és a székely nemesi rendeken belül még sem bomlott meg a nemesség közjogi egysége, hanem ez a grófi, bárói és primori rangok kialakulása és ilyen oklevelek adományozása után is sértetlenül fennmaradt. A törvényhozásban való személyes részvétel joga ugyanis nem lett sem az erdélyi, sem a székely főnemességhez kötve úgy, mint a szűkebb értelemben vett Magyarországon, ahol a magyar főnemesek az 1608. évi kor. u. I. t.-c.

8. §-ának rendelkezése szerint személyesen jelenhettek meg a részükre alkotott főrendi táblán. A magánjog szempontjából az erdélyi Magyarföldön egy volt a nemesi birtok és az örökösödési jog, s a Székelyföldön szintén egy volt a székely örökség és az örökösödési jog. A főnemesek és a nemesek mindenütt ugyanazon jogrend uralma, s ugyanazon peres és bűnvádi eljárás alatt állottak. Ezért egyrészt a főnemesség (grófok, bárók, primorok), másrészt pedig a nemesség (erdélyi nemesek, székely lófők és nemesek) közötti ellentét nem hatott mélyre és a társadalmat nem osztotta mereven elkülönített rétegekre. Az erdélyi és a székely főrendeket a nemesi rendekkel szoros társadalmi és vérségi kapcsolatok fűzték egybe. A teljes közjogi egység sértetlen fennmaradása, a közvetlen társadalmi és vérségi összeköttetés élet veték annak, hogy az erdélyi (grófi, bárói) és a székely (primori) főnemesi rendek kialakulása a nemesség körében élesen elkülönített felosztást idézhessen elő. Az erdélyi Magyarföldön és a Székelyföldön a leszármazókra átöröklődő főrendet nem azok alkották, akiknek örökölt joguk volt a törvényhozásban való egyéni, személyes és közvetlen részvételre, s akik így az alsóbb nemességtől közjogilag elkülönülve, azzal korábban fennállott társadalmi és vérségi kapcsolataikat lassankint megszakíthatták volna, hanem azok alkották, akiknek örökölt jogi előkelősége pusztán csak magasabb rendiségükben nyilvánult. Az erdélyi és a székely főrendek az erdélyi Magyarföldön és a Székelyföldön nem biztosítottak különleges jogokat, hanem csak magasabb rendi állást. Ezeknek a főrendeknek nem volt több joga, nagyobb kiváltsága a többi nemesi rend hátrányára, ezért közöttük pusztán csak a rendi hovatarozás képezett különbséget. Egyéb különbség azonban nem lehetett és nem volt közöttük, mert az ellenkezett volna az 1791. évi erd. XVII. t.-c. rendelkezéseivel.

Az ismertetett s ezekhez hasonló oklevelek az adományos székelyeknek és ezek leszármazóinak azt a rendi kiváltságot biztosították, amely az illető oklevelekben adományoztatott. Mégis ki kell emelni, hogy a Magyar Szent Koronának a Székelyföldön kívüli területein nemcsak azok a székelyek élhettek nemesi jogokkal, akik magyar vagy erdélyi nemesi rendi oklevéllel bírtak, hanem ez a székely nemzet minden tagját származása alapján személy szerint megillette. A székelyek ugyanis eredetüknél fogva országosan elismert nemesek, akiknek nemessége az első foglaláson alapszik és ezért a nemesi jogokat az ország egész területén gyakorolhatták. Nem indok és alap nélkül mondta az 1506. évi agyagfalvi nemzetgyűlés, hogy a székely nemzet Magyarország „magjának” hívattatik (Jakab Elek és Szádeczky Lajos „Udvarhely vármegye története” 136. és 235.), mert a székely nemzet tagjainak az ország egész területén érvénnyel bíró nemesi jogait számos királyi döntés is megállapította. Ha egy székely család magyar, vagy erdélyi nemeslevelet kapott, ez a nemesség szempontjából nem jelentett egyebet, mint amikor egy magyar, vagy erdélyi nemes család egymásután több nemeslevelet is szerzett. Tudjuk, hogy ez számos

esetben megtörtént, annak ellenére, hogy az újabb nemeslevelek nem adtak több jogot az előbbieknél.

Ciszszenzmártoni Becz Jakabnak és társainak 1456. évi címerlevele azt bizonyítja, hogy a székelyek címeradományban is részesülhettek anélkül, hogy ugyanabban az oklevélben a magyar, vagy a székely nemesség valamelyik rendjébe külön is felvették volna őket.

A székelyek részére adományozott külföldi nemesi rendi okleveleknek a belföldi nemesi rendek szempontjából nincs jelentőségük. Ezeket pusztán csak érdekességük miatt említettem meg.

A SZÉKELY ÖRÖKSÉG.

Irta: Dr. Balló István.

A székely örökség régi neve, épen a megülés emléke, az *üléshely*. Tiszteletes Solymossy Barabás, bözödi lakos, azért az *üléshelyért*, melyet Kerestély Péter adott neki, s melyen házat csináltatott, Kerestély Péternek egy, Galapatakára menő földet ad drincsbe (csere). Tanuk: Farkaslaki Pál, Bözödi Imre Kovács és Simonfi János ujfalviak (bözöd). Ujfalu, 1568. dec. 21. (Sz. O. II. 236, 237.). Így nevezik a Bernáld Ferenc árváinak felebbezésében 1569. 1571. (Sz. O. II. 283.) *Üléshely, mely örök, vagy külön néven örök*. Vitézlő Jankó Gáspár maksai (Kézdi) lakos odavaló Torjai Pál *üléshelyért*, mely örök, „örök“-öt ad cserébe. Tanuk: Máté Gergely, Szabó Máté, nemes személyek, Nagy Lőrinc, dálnoki praediktator és Demeter Gergely fejedelmi jobbágy. Maksa, 1590. január 5. (Sz. O. V. 144—146.).

Az ősi foglалás emléke maradt fenn néhány oklevélben, ahol már az *üléshely* más néven fordul elő. Alsócernátoni Bernát Balás *östől maradt jószágát* és örökségeit hagyja az ő apja, Máté testvére Balázs unokájának, Bernáld János, Mezőmadarasi Bernáld Ferenc fiának. Tanuk Alsócernátoni Domokos István, Mikházi Ziczy János és Sárdi Lázár Lőrinc. Alsócernáton (Kézdi), 1586. december 23. (Sz. O. V. 140, 141.). Selyében (Maros sz.) lakó Balog Benedek és Balog Pál testvérek, veres darabontok, úgy osztznak meg, hogy ami örökségük van, a *házüléshelyen* kívül, azt kétfelé osztják. Balog Pál kimenvén az *öshelyből*, a közös örökségből anynyi örökséget vegyen magának, amennyi az *öshelyben* jutna neki. Tanuk Katsó István és Katsó Bálint, Tőkés Péter és Domokos András selyei nemes személyek. Selye, 1611. május 13. (Sz. O. VI. 31, 32.).

Az örökösödés szabályozása és írásbafoglалása először Marosszéknek 1450. június 17-én tartott vásárhelyi (Maros) közgyűlésén történt, melyen részt vettek Vizaknai Miklós erdélyi alkormányzó és Vingárti Geréb János görgényi várnagyok, mint Hunyadi János kormányzó által Marosszékbe kiküldött bírák. A várnagyok által kiállított oklevél felsorolja a szék tisztjeit (Szentgyörgyi Ba-

rabás főhadnagy, Gyalakutai Miklós fia Péter főkirálybíró, Medgyesfalvi Imre fia Jakab alkirálybíró) és néhány főembert is (Szenháromsági Simon, Andrásfalvi Balázs fia Mihály, Mosoni Bicsak Benedek) s hangoztatja, hogy a székelyek ezeket a végzéseket dícséretes törvényük és ősidőktől fogva jóváhagyott szokásuk szerint hozták. E szerint ha valaki valamely örökséget 32 évig nem keresett (pert nem indított), azután már perrel sem kereshette. Ez az *időmúlás = elévülés*. Ha két testvér a székely örökségén (Hereditas Siculicalis) megosztozott, ennek a két testvérnek utódai úgy bírják a rájuk jutott örökséget, hogy amíg valamelyik ágon fiúörökösök lesznek, a másik ágon levő leányörökösök annak az örökségnek a birtokába bele nem avatkozhatnak. Ha a fiúág kihal, s női örökösök maradnak, a legközelebbi fiúági örökösök, míg a leányágbeliek élnek, abba az örökségbe szintén nem avatkozhatnak bele. Ha mindkét ág kihal, akkor száll az örökség a legközelebbi ágra. (Sz. O. I. 162—164.). Ez a *fiú-leányok* örökösödése, mely nem volt meg sem az erdélyi magyar vármegyékben, sem Magyarországon.

Természetes, hogy a fenti végzések nemcsak Marosszékre, hanem a többi székekre is szóltak, ha perre került a dolog, a bíróság meg is ítélte a fiú-leányok követelését. Éppen az említett Szentgyörgyi Barabás fiának, Balázsnak leányai Márta, Hidvégi Mikó Lőrincné és Anna Szentannai Tóth Miklósné — mint fiú-leányok — beperelték apai nagybátyjukat, Szentgyörgyi Györgyöt, hogy az apjuk halála után rájuk jutott székely örökségeket és tisztségeket nem akarja kiadni s a mult évben is a tisztséggel járó jövedelmet egymaga élvezte. Alperes azzal védekezett, hogy ő fiúörökös. Felperesek keresetéhez csatlakozott Tamási Péter, kinek anyja Szentgyörgyi Barabás testvére és Kerelli Pál, kinek felesége Márta, Szentgyörgyi Barabás unokája volt. A vajda-ispán táblája Szentgyörgyi Balázs leányainak keresetét a törvény és szokás szerint megítélte, a többiekét elutasította, míg Szentgyörgyi Balázs leányainak és Györgynek az örökösei élnek. Báthori István erdélyi vajda, székely ispán, országbíró Kolozsvárt, 1486. okt. 18. (Sz. O. I. 259—261.).

A székely nemzetgyűlés Udvarhelyt, 1555. április 28-án a peres eljárásról, örökösödésről, és időmúlásról 88 pontból álló végzéseket hozott (Municipalis consuetudo Siculorum ex Iudiciis = a székelyek szokásos törvényei), melyeket Kendi Ferenc és Dobó István erdélyi vajdák és székely ispánok is megerősítettek. (Sz. O. II. 119—127.). Az *időmúlásra* 3 pont vonatkozik: a 24. szerint „Valamely székely örökségben 32 esztendő eltelik, indulatlan volt benne az ember (t. i. pert nem indított), a más fél nem tartozik rá felelni“, a 25. szerint „zállagos jószágban időmúlás nem tartatik“, a 26. szerint „Valamely ember *vérgyökér* valamely örökségben, abban időmúlás nincsen, mivel a *vératyafiak* között a decretum szerint időmúlás nem lehet“. Decretumon itt Verbőczy hármaskönyvét kell érteni, melynek I. része LXXVIII. címe szerint „A vér szerént való és osztozó atyafiak között a jószágban, melyet együtt bírnak

(a hatalomtól elválva, a hatalmaskodást kivéve) és a jegyruha felelő való kifizetéséről az időmúlás soha nem engedtetik.“ (Csikszentsimoni Endes Miklós költségén a csiksomlyói zárdában 1745-ben nyomtatott kiadás, 182.).

Az örökösödésről a következő pontok intézkednek. A 20. azt szabályozza, ha fiú és leány marad: „Valamely embernek fia, leánya vagyon, az örökség a fiat illeti, de úgy, hogy a fiú a leányt, kiki a maga székének törvénye szerént kiházasítsa“. A 21. megújítja a fiú-leány örökösödési jogát: „Ha két férfi egy ember gyermeke, egyiknek fia, a másíknak leánya vagyon, a leány olyan örökös az atyja örökségében, mint a fiú“. A 22. arra vonatkozik, ha valakinek 2 leánya marad: „Valamely embernek két leánya vagyon, fia nincsen, atyjokról maradt örökségek egyaránt illeti őket, de úgy, hogy a kisebbik választhasson a lakóhelyben úgy, hogy a másíknak hozzája hasonló legyen, egyaránt örökösködhessenek benne, ha pedig a kisebbik a nagyobbíknak hasonlótnem adhatna, tehát az örökség kétfelé osztassék“. A 23. az ilyen fiú-leányok leszármazottjainak örökösödését szabályozza: „Valamely embernek két leánya vagyon, egyik leánynak fia, a másíknak leánya vagyon, a leány is olyan örökös az atya jószágában mint a fiú; de ha a leánynak fia és leánya születik, a fiú a leányt kiházasítja belőle“.

Az 1562-iki székely lázadás után a gyalogrend ezrei lettek jobbágyok. Hadi érdek kívánta tehát, hogy a katonáskodó székely (lófő, darabont) öröksége ne kerüljön jobbágy birtokába házasság útján. Fentmaradt Báthory Zsigmond 1591. június 4-iki oklevele, melyet Csik, Gyergyó és Kászon, továbbá Maros szék, puskás gyalogjainak (darabont) adott ki s bizonyára más székbelieknek is. A fejedelem e darabontok örökösödését úgy rendezte, hogy ha valamelyik család fiága teljesen kihal, a gyalogrendi rokonok örökölnek, ha csak leány marad, ez örököl, de férje csak darabont, vagy szabad lehet. (Jakab Elek — Jakab Elek és Dr. Szádeczky Lajos: Udvarhely vármegye története. — 293, 294.)

Midőn I. Rákóczy György 1635. őszén az egész székelységet meg szemlélte, a Csik Gyergyó és Kászon széki nemesek, lófők és puskás gyalogok panaszára a jobbágytságot illetőleg intézkedett, egyúttal szabályozta azt is, mi történik, ha lófő-, vagy darabontrendű fiú-leány jobbágyhoz megy feleségül. „Az, hol szabad örökségek lófőé, drabanté találatnék — mondja a 4. pont — kiknek fiúágon defectusok (kihalás) volna, azokat leány után jobbágyörökséggé az tisztek semmiképpen ne engedjék tenni vagy lenni. De hogy az olyan ló fő vagy drabant leányai őket concernálható (illető) örökségekből semmissé ne legyenek, az olyan örökségeket jó lelkiismeretű hites emberek becsülnék meg, igaz böcsű szerint való árrát az leánynak vagy aszszony embernek közeljebb való féríú ember zászló alatt szolgáló atyjafia tegye le, és legyen azé az jószág“. Mikóújvár (Csikszereda mellett) 1635. november 12. (Sz. O. IV. 259, 260.). I. Rákóczy Györgynek egész oklevele szóról-szóra felvétetett az Approbatákba is, Erdély egyik törvény-

könyvébe. (Approbatae Constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum. Kiadta II. Rákóczy György 1653. — Étfalvi Halmádi István kiadása, 1825. — 172—174. l.)

A *vére-gyükerre* való hivatkozás okleveleinkben is előfordul. Baróthi Balázs Barótról, Bedő László és Incze Sándor Felajtáról, Barabássi Balázs, Ferencz Benedek, Ferencz Mihály, Nagy Péter Bölönből, Jankó György Zalánról, mint „fogott bírák“ Illyéssy Kálmáné és Illyéssy Kristóf öröksége és egyéb dolog felől Bölönben 1554. június 6-án olyan végzést tesznek: „Mind örökből, szántóföldből szénafüdből az asszony negyedrészen meg maraggyon, a mint az előt el végeztek volt ő közöttök, azon rendtartásban az asszony éltéig birja, holta után az *gyükerre* maragyon és így, hogy az szántóföldet el nyilalják, negyede az aszonnak, három része Kristófnak“. — Amelyik fél megszegi, kettőszáz frt- a kötele (bírsága). (Sz. O. II. 114, 115.).

1583. február 23-án Csomortánban (Csik) tanúkat hallgatnak ki az Ákos-örökségben. A töredékben fennmaradt jegyzőkönyv szerint Kovács Ferenc fejedelmi jobbágy ezt vallja: „Tudom, hogy az Ákos-örökségen lakék Vized Jánosné, Vized Pál is, de azt nem tudom, hogy kit illet *vére-gyükerre*.“ (Sz. O. IV. 83, 84.).

Az örökösödés még a *templomban való helyre* is kiterjedt úgy a katolikusoknál, mint a reformátusoknál. Szépvizi Boros Ferenc, Mihály Imre, Szentmiklósi (Csik) Gurzó Márton és Borsovai Literati Ferenc a szentmiklósi egyház bírái (róm. kath. megyebírák = kurátorok, gondnokok) bíraskodnak abban a perben, melyet Dónáth Lászlóné és Fejér Máté vacsárceiak indítottak Csicsoi Petki Farkasné ellen, mert őt a szentmiklósi templomban álló szék nem illeti meg. Alperes azzal védekezett, hogy a Bene gyükerén van joga hozzá. A bíróság mindkét fél tanuit kihallgatta. Hét tanu „egy nyomon“ azt felelte, hogy mind a két fél egyaránt állott benne, de nem tudják, őstől maradt-e. Két tanu azt vallotta, „hogy egyik álló hely a Fejér gyükerére való, az másik az Benék gyükerére őstől maradt álló hely“. Miután Benő Antal megesküdütt, a fenti bíróság az álló hely örökségét a Benegyükerén Lázár Farkasnének megítélte. Szentmiklós 1618. június 6. (Sz. O. IV. 199, 200.).

A kozmási megye (Csik róm. kath., ide tartozott Kozmásön kívül Lázárfalva, Tuszád és Verebes), 1646-ban elvégezte, „hogy egy gyükerre csak egy széket tegyenek (t. i. a templomba), ezért számbaveszik a gyükereket: Kozmásfalván Györgyfi gyükere, Benedek Antal gyükere, Csobod gyükere stb., Lázárfalván Máté Antal gyükere, Dálnoki Balázs gyükere stb., Szeretszegen (ma Tuszád egyik tize) Bocskor Bartalis gyükere stb., Tuszádon Kristók gyükere stb. (Sz. O. VI. 440.).

Veszprémi István erdélyi ref. püspök igazolja Kézdivásárhelyt, 1697. február 3-án, hogy amely ülő helyet a Kézdivásárhelyi templomban az ecclesia és a praedikátor rendek egyező közönsége tetszéséből néhai nemzetes Köntzei Ferencnek adott, annak birtokában meghagyja Köntzei Ferenc árváját Ferencet is, de amíg

fel nő, senk el ne idegeníthesse. Ha fel nő, azt az ülő helyet, úgy birja, mint az édesapja birta. (Sz. O. IV. 343.).

A székely örökség fő- és jószágvesztéssel járó büntett esetén sem szállott a kincstárra, illetőleg a királyra s ezért azt a király sem adhatta senkinek. „Az örökséget is amegsmententziázott (el-ítelt) ember el nem vesztí, hanem magzattyára és attyafiaira“ száll, mondja a Hármaskönyv. (III. rész, V. cím, id. kiadás 558.). Érdekesen világítják meg ezt egy kiskfaludi (Marosvásárhely mellett) székely örökség periratai, különösen abból a szempontból, hogy Zápolya János király kénytelen a vajda és székely ispán korában (1510—1516. között) tett ilyen örökségadományozást megsemmisíteni.

Gyergyai, máskép Szárhegyaljai (szárhegyi) Lázár András Esztergomból való Székely Bertalan fiától, Ferentől ezer arany frt-ért vette meg a kiskfaludi örökséget (ház, nemesi udvar), melyhez még 3 lófőség (lófőörökség) tartozott és pedig a Megyes-nem Dudor és Kürt ágán és a Halom-nem Názán-ágán, továbbá a Marosan egy háromkövű malom. E vásárt gróf Szentgyörgyi Péter országbíró, erdélyi vajda és székely ispán 1507-ben írásba foglalta, (Sz. O. II. 34, 35.). II. Ulászló jóváhagyta és 1508. március 12-én megparancsolta a kolozsmonostori konventnek, hogy igtassa be (Sz. O. III. 166—168.). A konvent 1508. május 6-án jelentette, hogy a beigtatás Nagyernyei Székely Bernát, Vas György Maros széki alkapitány, Csoronyk Benedek — özv. Szentgyörgyi Györgyné szolgája, — Székelyfalvi Polyák Albert nemesk és gondos (provídu) Balai András székelyvásárhelyi bíró, Kovács János és Szerdai Balázs székelyvásárhelyi lakosok és mások jelenlétében megtörtént. (Sz. O. III. 168—170.). II. Ulászló ezután erről 1508. november 21-én kiváltságlevelet adott. (Sz. O. II. 33—36.).

Néhai Lázár András fiai János és Ferenc némely székelyek házának felégetése és feldúlása miatt fő- és jószágvesztésre ítéltvén, Zápolya János vajda és székely ispán kiskfaludi örökségüket Szentgyörgyi Tóth Jánosnak adta. A beigtatás Fráti Máttyás deák, Bándi Balázs, Jedit Sükösd Pál, Szövérdi Berzethe Péter, továbbá Szabó Domokos, Kapatán Ambrus és Dersi Antal vásárhelyi lakosok előtt megtörtént, mire Zápolya Székelyvásárhelyt 1521. február 21-én a kiváltságlevelet kiadta. (Sz. O. II. 5, 6.).

Ugy látszik, a Lázár-fiúk kegyelmet kaptak, mert János, Ferenc és még Domokos — mint Ferdinánd király hívei — ezt a kiskfaludi örökséget hűtlenség és felségsértés miatt újból elvesztették és azt Zápolya János király ismét Szentgyörgyi Tóth Jánosnak adományozta. Buda, 1529. szept. 11. (Sz. O. III. 244, 245.). A Lázár-fiúk utóbb kegyelmet kaptak s a kiskfaludi örökséget visszafoglalták. Tóth János fiai Mihály és János pert indítottak. Maros szék 24. márka büntetésre ítélte a Lázár testvéreket, mert örökségüket nem törvényes úton szereztek vissza. Felebbezés útján a vajda ispán táblája elé került a per, de az 1535. áprilisában Fogarasban tartott ülésről elhalasztották. A székelyek és szászok 1535. november 6-iki segesvári gyűlése alkalmával történt döntés. A tár-

gyaláson a felperes Tóth Mihály és János képviselője Zápolya János 1521-iki adománylevelét mutatta be. Az alperesek ügyvédje azzal védekezett, hogy bár a Lázár testvérek hűtlenséget követtek el, azt Zápolya János király megbocsájtotta, aki alperesek jószágait az ország joga és szokása szerint senkinek sem adhatta volna, mert azok székely jószágok, a *székely pedig* — ha még elítélik is, mint a decretum (Hármaskönyv) mondja — *javait és örökségeit sohasem veszíti el, hanem azok örököseire és rokonaira szállnak*. Hogy alperesek apja a kisaludi örökséget megvette, ennek bizonyosságául felmutatta II. Ulászló 1507. november 21-iki oklevelét, melyben a gróf Szentgyörgyi Péter 1507-iki oklevelét beigtatván, az örökség eladását jóváhagyta és gróf Szentgyörgyi Péter egy másik, Majoson, 1509. április 21-én kelt oklevelét arról, hogy Szárhegyi Lázár András néhai Kisfaludi Székely Bertalan fia, Ferenc megbízottainak Szentannai Tóth Miklósnak és fiainak Jánosnak és Balázsnak a vételárt kifizette. Minthogy pedig a tábla ebből jól megértette és belátta, hogy az említett decretum (Hármaskönyv) szerint az elítélt székely javait és örökségeit nem veszti el s mert más jogának épségével történt az adományozás Tóth János részére, alperesek joga pedig az örökséghez fennmaradt, tehát úgy találta, hogy alperesek még a hatalmaskodásban sem ítéelhetők el. Megkísérelték a felek kibékítését, de nem sikerült, ezért az ítéletet nem hirdették ki. Maylád István vajda és székely ispán tehát a pert Zápolya királyhoz terjeszti fel, mert a decretum szerint a 3 frt-nál nagyobb értékű örökség ügye oda tartozik, egyúttal a feleket a 60-ik napra a király elé idézi. (Sz. O. II. 2'8—39.) Zápolya János király Segesvárt, 1538. július 29-én a kisaludi örökséget a hozzátartozó három lófősséggel és malommal együtt Lázár Jánosnak és örököseinek ítélte. (Sz. O. II. 45—47.).

(Folyt. köv.)

A Székelység részvétele az 1848—49-iki szabadságharcban.

Irta és a peestszenterzsébeti Hargitaváralja Jelképes Székely Község falugyűlésén felolvasta *Vargyassy Márton* számv. főtan., a község bírása.

(Folytatás.)

Háromszéken január végén már 8000 ember áll harcra készen. Ekkor kapcsolódik bele Csikvármegye lakossága a szabadságharcba, mert az osztrák érzelmű tisztek Gál Sándor érkezését nem várva be, Moldvába futottak.

Háromszék és Csik összesen 20 ezer embert állított csatatérre. A két tábor Uzonban Gál Sándor és Gábor Áron vezetése alatt egyesült.

Ezalatt Bem sem pihen. Január 16-án Gálfalvánál, 17-én Székelyfalvánál megveri Puchner hadait. 18-án fogadja Medgyes hódolatát és 21-én már Nagy-Csürbe Szeben alá vonul, Szeben alá rendelte Czecc táborát is.

Petőfi január 25-én érkezik Bem táborába. Február 4-én Gál Sándor Aldobolynál orosz csapatokkal harcol, mert úgy neki, mint a Beke csapatainak rendeletet adott Bem, hogy vele egyesüljenek Szeben alatt. — Február 4-én van a vízaknai és február 7-én van a szászvárosi csata. Ezen a napon, február 7-én, érkeznek meg a Beke alezredes vezetése alatti székely hadak, itt veszíti el Bem középső ujját, de ágyúit megmenti.

Február 9-én van a piski-i csata. A piski-i csata után Bem a Küküllő völgyébe teszi át hadműveletei központját és itt várja be Gál Sándor székely csapatait. — E csapatok felvonulás közben még Heydte csapatait maguk előtt Segesvárra kergették.

Bem Urbán csapatait az országból kiűzve március 11-én Medgyes felől Nagyszeben alá érkezik és már este 10 órakor a piac-téren áll.

Szébenből Bem Brassó ellen indul és március 17-én elfoglalja Fogarast, 19-én Feketehalomnál megveri az osztrákokat, ezek 20-án orosz fedezet alatt elhagyják Brassót, ahova a győztes hadvezér még aznap bevonul. — Így Bem három hónap alatt Déva és Gyulafehérvár kivételével az egész Erdélyt megtisztította az osztrák és orosz hadaktól.

Ezen diadalokat Bem kizárólag a székelyeknek köszönhette. Ezt maga a hős vezér is elismerte. Ezen időben Csik 11.500, Háromszék 12.000, Udvarhely 5500, Marosszék 6000, Aranyosszék 2500, vagyis a székelyek összesen 37.100 önkéntest állítottak csatasorba.

A székelység érdemeit nemcsak Bem, hanem Csányi László erdélyi kormánybiztos és az országos kormány is elismerte.

Bem az erdélyi szorosok védelmét Gál Sándorra bízva az Alföldre megy. Magával visz 5000 székelyt, akik Kabos őrnagy vezérése alatt a Vaskapun innen fényes győzelmet arattak az ellenségén. — Bem Temesvár kivételével az egész alvidéket rövidesen megtisztította.

Bem Erdélyből történt távozásakor Gábor Áront a székely tüzérség parancsnokává nevezi ki, aki a kézdivásárhelyi gyárak mellé Csikszentdomokoson lőpor és gyutacs gyárat, Sepsiszentgyörgyön golyó és töltény készítő és fegyverjavító műhelyt, Marosvásárhelyen lőpor gyárat állított fel. — Bátran elmondhatjuk, hogy csak a Székelyföld készült fel az igazi nép-háborúhoz.

Bem erdélyi győzelmeivel párhuzamosan aratták honvédeink a szolnoki, tápióbicskei, isaszegi, váci, nagysarlói és komáromi győzelmeket és foglalták vissza Budavárát. — Azonban ekkor már befejezett dolog volt az orosz beavatkozás. Ezt május 12-én a császár egy kiáltványban a magyarsággal közölte is. — Paskievics és Haynau orosz-osztrák hadserege egy félmillió, a miénk pedig csak 158.000 volt. A kormány először Szegedre, onnan augusztus 1-én Aradra menekült.

Ugyanezen időben említésre méltó Déva várának visszafoglalása. Forró és Kemény Farkas ezredek által és Gyulafehérvár ostroma. Gyulafehérvár visszafoglalását az orosz betörés akadályozta meg. Az oroszok június 18-án törtek be Magyarországba.

Ugyanekkor kezdődött az Erdély szorosain való benyomulásuk is — Az oroszokkal együtt jöttek a tél folyamán Erdélyből ki zörítött osztrákok is.

A nagyobb haderő Lüders tábornok vezetése alatt 28.636 emberből és 56 ágyúból állott és Brassónak tartott. A Bukovina felől betört orosz haderő 11.500 emberből 32 ágyúval Gretenhjelm tábornok vezetése alatt állott. — Lüdershez csatlakozott a kivért Puchner-féle haderő Calmgallas altábornagy vezetése alatt, mintegy 15.000 ember és Gretenhjelm tábornokhoz csatlakozott Urbán Károly osztrák ezredes 3000 emberével, úgy hogy az Erdélybe betört összes orosz-osztrák haderő 57.000 emberből állott 135 ágyúval; míg a magyar haderő csak 37.000 emberből állott félannyi ágyúval. Ezen haderőből is a Bánátban harcolt 10.000 ember.

Az oroszok a tömösi, törösvári és később az ojtózi szorson törtek be. A tömösi szorost Bem utasítása értelmében 3 ponton erősítették meg. A predeáli domb előtt torlaszokat emeltek. Ezt védte Szabó Nándor alezredes 600 székellyel. — Alsó-Tömösnél a rettenthetően Kiss Sándor ezredes állt 1600 emberrel. Kiss Sándor Leonidásra emlékeztető bátorsággal harcolt, még sebesülten is vezette a sereget, míg végül emberei a túlerő elől menekülve, ő az ellenség kezébe került. — Az oroszok június 18-án jelentek meg a határon és csak 30-án estefelé érkeztek Brassóba. A fellegvárat Kézdivásárhelyi Tóth Samu védelmezte 200 székellyel, kik csak akkor adták meg magukat, mikor lőszerük elfogyott. — A törösvári szoroson a tél folyamán kiüldözött Engelhardt tábornok tört be. Ezt Krasznay védelmezte, aki mikor értesült a tömösi szerencsétlenségről — visszavonult.

A borgói és radnai szorosnál Dobay és Damaczkín vezérkedtek. Két csatát is állottak az orosz-osztrák hadakkal szemben, de a túlerő őket is visszavonulásra készítette. — A csapat a deési sáncok mögé vonult.

Bem június 24-én érkezett Nagyváradról Kolozsváron át Deésre. Csüggedés szállta meg a lelkeket. A nagy hadvezér sem tudott már a züllésnek induló hadseregbe lelket verni. — Előnyomult Beszterce felé, de kénytelen volt visszavonulni. Bem akkor a Székelyföldre sietett, de ott is nagy volt a fejetlenség.

Lüders Brassóból Hardorfot Háromszék pacifikálására küldötte. Ugyanakkor nyomult be az ojtózi szoroson Lein orosz ezredes. A két tűz közé szorult székelyek Kökös és Uzon táján megütköztek Hardorffal, de csatát veszítve Csikba menekültek. — A győztes orosz-osztrák hadak feldúlták Kökös, Uzon, Réty, Sepsi-szentgyörgy és Kézdivásárhely városát. — Kézdivásárhelyen leromboltak mindent. Lüders azon reményben, hogy a székely önvédelmi harcnak vége, Szeben elfoglalására indult.

(Folyt. köv.)

Hej, páva, páva!*

— Gelei Juditnak. —

Szép országunk pávája! . . .
 Hej, páva, páva!
 A szív dcbban szabára . . .
 Hej, páva, páva!
 Hárfahangon, . . . simogatva
 Gyöngyözik ki a ballada
 Ajakán,
 S együtt ragad éggel, földdel;
 Elvarázsol, lelket ölel:
 Honleány!

Annyi kellem, annyi báj!
 Hej, páva, páva!
 Feledteti, ami fáj . . .
 Hej, páva, páva!
 Székelyország földje, népe,
 Belopódzik a lélekbe,
 Honleány,
 Ha tündérkert ősrégéje,
 Fuvolázik szívhez érve,
 Ajakán.

Ne félj, pájtás, lesz élet,
 Hej, páva, páva!
 Ha ilyen lány sok éled!
 Hej, páva, páva!
 Elpusztul a hamisság,
 S majd le
 Halálán!
 . . . Regélj, . . . regélj lelkedből,
 Hogy a székelyt emeld föl,
 Honleány!

vitéz KÉRAY ENDRE.

* A szegedi Hargitaváralja Jelképes Székely Község 1937. évi március hó 20-án tartott március 15-i ünnepségén közreműködő Gelei Judit kisasszony fentti című ballada-szavolatának emlékére.

Erdélyi hírek.

A szilágymegyei katolikus elemi iskolákban engedélyezték a magyar nyelv tanítását. A román kultuszkormány két évvel ez előtt tíz szilágymegyei község romai katolikus felekezeti elemi iskolájából kiiltotta a magyarnyelvű tanítást, helyette a német

tanítási nyelvet tette kötelezővé arra való hivatkozással, hogy a növendékek nagy része német származású. Az egyházi főhatóság felebbezését a nagyváradi tábla elutasította. Semmiségi panasz folytan került a bukaresti semmitőszék elé az ügy és a semmitőszék kimondotta, miután a bemutatott iskolai névsorok szerint az iskolák tanulóinak nagy többsége magyar családnévű és valamennyi szülő a magyar nyelvű iskolában kívánja iskoláztatni gyermekét, ennek következtében a semmitőszék megengedte a magyar nyelv tanítását, azonban utasította a nagyváradi táblát az ügy érdemi tárgyalására.

Elhalasztották a kolozsvári választásokat a román belügyminiszter rendeletére, mert a belügyminiszter jó szimatja megérezte, hogy a magyar többségű kincses városunk vezetése minden bizonnyal a magyarság kezébe kerülne vissza a megtartani szándékolt választás következtében. Ez pedig egy kissé furesán hatna a világ előtt!

Magyarul értekezni a községtanácsban nem szabad. Öt Maros-Tordai községben tartották meg a tanácsválasztásokat a múlt hónapban. Nyárádszeredán a jelölésre nem tudtak megegyezni és csak a kisebbségiek nyújtották be listájukat. A bíróság ezt a listát szavazás nélkül megválasztottnak nyilvánította. A közbeneső bírósági fórumokon a románok felebbezései elbuktak. Így került az ügy a kolozsvári felülvizsgálati bírósághoz, ahol a románok azért kérték a tanács felosztatását, mert a tanács, amely kilenc magyar és egy zsidó tagból áll, magyarul értekezett. Igen tisztelt törvénytíprók! Kihez beszéljen a magyar románul, ha belőletek még csak mutatóban sem akadt!

A temesvári papneveldében ismét taníthatnak. Ugyanis itt a tanítás azért szünetelt, mert a román egyetemek és főiskolák tanuló ifjúsága a világszerte híres botrányokat, rombolásokat rendezte, amihez a papneveldének semmi köze sem volt. Tudta ezt mindenki, még a román belügyminiszter is, de gondolván, legyen egyforma a mérték, ha másban nem, hát a megtorlásban. A papnevelde rektorának közbenjárására a belügyi alminiszter belátva a kirívó tévedést, újra engedélyezte a tanítás folytatását.

Román nemzetiségű alkalmazottat köteles tartani minden román vállalat. A román kereskedelmi és ipari miniszter törvényjavaslatot készít elő, amely arra irányul, hogy a román vállalatoknál csökkentsék a kisebbségi alkalmazottak számát. A tervezet szerint a vállalatok alkalmazottainak legalább 65 százaléka román nemzetiségű lesz a jövőben. Romániában eddig is aggasztóan rossz volt a kisebbség helyzete, ezentúl pedig egyenesen lehetetlen lesz ott élnie.

Székelykerezturon elnémult a magyar nóta, mert Radulescu román főszoigabírónak úgy tetszett, hogy minden indokolás nélkül betiltotta a magyar dalosegyesület működését. A dal a lélek orgo-

nája és csak az veheti el, aki adta. Már pedig azt Radulescu úr se állíthatja, hogy ennek az Istentől kapott ajándéknak ezentúl nincs életjoga. Van annak és fog is zengen, búgni, zúgni, harsogni, de úgy, hogy Radulescu úrnak és társainak aligha lesz idejük a Kárpát hegykoszorú közt végighallgatni.

Magyar kultúrház épül Marosvásárhelyen. Köztudomású, hogy az erdélyi magyarság ünnepségek vagy gyűlések tartására középületeket igénybe nem vehet. A Magyar Párt körében most kultúrház építő bizottság alakult, amely az élniakaró magyarság támogatásával Marosvásárhelyen hamarosan felépíti a sokáig nélkülözött kultúrházat.

G Ó B É S Á G O K.

Összékely humor. Ezelőtt úgy 30 évvel Gyergyóban jártam a tászoktetői rovásírású feliratok felfedezőjével, az ismért nevű kitűnő székely íróval, mikor a hegy tetején egy többmázsás kőlap rovásírására lettünk figyelmesek. A kőlapon rovásírással ez állott: „Ha megfordítsz, boldogok lesznek unokáid is!” Legott hozzálattunk a közeli faluból hozott segítséggel és emelő rudakkal a kőlap megfordításához, mert valami nagy kineset, régiséget sejtettünk alatta. Több órai megfeszített munka árán végre sikerült a nagytestű követ megfordítani, de bizony nem találtunk semmit se alatta. Azaz mégis csak találtunk. Az én kedves történész barátom rögtön észrevette, hogy a kőlap hasi oldala is tele van rovásírással. Mint a rovásírás

ábécéinek jeles ismerője azonnal meg is fejtette a rejtélyes mondatokat: „Köszönöm testvér, szólott a régi írás, hogy megfordítottál! Ezer éve pihenek már ezen az oldalamon!” Bosszúsággal fűtött nevetés tört fel lelkünk mélyéből. S most, miután az ősi rovásírás már elmosódott volt, barátom vésőt hozatott és rávésette újra az igéket, természetesen mai betűkkel, s aztán visszafordítottuk a kőlapot, hogy unokáink is nevetessenek és bosszankodhassanak ezen az összékely humoron.

Miért nem házasodik? Jó 40 évvel ezelőtt Radnóton voltam a nagybátyámnál a nyári szünidőben. Gáborka fia akkor alig volt 6 éves. A faluban hol itt, hol ott hangzott fel a lakodalmi vigasság. Egyszer komoly ábrázattal szalad édesanyja felé:

— Édesanyám! Édesanyám!

— No mi baj van Gáborkám? — kérdi az anyja.

— A faluban mindenki házasodik!

— Hát aztán?

— Nondd hát meg akkor nekem! Édesapám miért nem házasodik?

Dr. Balló István örökös tb. bíró, nyílt levele az itthoni székelyekhez.

KEDVES SZÉKELY TESTVÉR!

Sohasem volt annyira nagy a székely nemzet *otthon*, mint a világhábarú után, midőn a testvéri összetartásnak és önfeláldozó áldozatkészségnek ragyogó példáival mutatja meg csodálatos erkölcsi erejét.

Valahányszor *itt* elszomorodott lélekkel, könnybelábadt szemmel s a 20 évi távollét szívfacsaró keserűségével olvasok arról, mindég eszembe jut az *itteni* székelyek széthúzása, közönye és részvétlensége. *Otthon* századok folyamán lassankint feledésbe ment SZÉKELYORSZÁG neve és ennek jelentősége, pedig még a XVI. században is tudtak róla (az udvarhelyi székely nemzetgyűlés végzése 1505. nov. 23., Székely Oklevéltár I. 307., az agyagfalvi nemzetgyűlés végzése 1506. Sz. O. I. 315. zekelország, a székelyvásárhelyi székely nemzetgyűlés végzése 1554. jan. 25., Sz. O. II. 10.), de *otthon* még él a székely nemzet. *Itt* a székelyből lassankint székely-magyar, majd magyar lesz s ha majd e széthúzás, részvétlenség tovább tart, az *ide* került székelyekből ma-holnap alig marad, aki székely mivoltára büszke lenne.

Jóllehet évekkel ezelőtt megkezdett kutatásaim róvására megy, mert később készülök el a Székelyföldről általában s annak székeiről, városairól, faluiról, családjairól szóló munkám megírásával, még is nemzetünk iránt tartozó kötelességemnek tartom éppen a székely összetartozás és áldozatkészség érdekében már most *vázlatosan* ismertetni dicsőséges multunk egyes részleteit. E célból írtam a Szegeden megjelenő *Hargitaváralja* című folyóiratban, mely egyuttal a hasonló jelképes székely községek hivatalos közlönye, a tudományos, szépirodalmi és társadalmi célok szolgálatában, a székelyek három rendjéről. Oklevelekből mutattam ki, hogy a primorok nem voltak külön székely főnemesek, mert minden székely egyforma székely nemes volt. Ebben a közlönyben bizonyítottam be, szintén oklevelek alapján, hogy a székely nemzet ősfoglaló. A legközelebbi számban a székelyek székely nemességével, örökségével s magyar nemességével foglalkozom.

Minden székely atyámfiának lelkiismeretére bízom a Hargitaváraljának, ennek az önzetlen székely áldozatkészséggel megalapított és a szűkös anyagi helyzet ellenére magas színvonalon tartott hetilapnak székely lélekhez méltó támogatását, mely hazánk, a székely mult és a székely jövő szolgálatában álló, egyetlen ilyenmű heti közlönye, melynek csekély negyedévi 2 P 50 fillér előfizetési díja nincsen arányban az *otthoniak* áldozatkészségével. A székelység közös nagy érdeke az összetartásunkért küzdő lap támogatása, mely előbb-utóbb megtermi áldásos gyümölcseit.

Kérem e sorok olvasóit s köztük azokat, akik a csiksomlyói rk. főgimnáziumban 1896-tól 1907-ig tanítványaim voltak, ne elégedjenek meg az előfizetéssel, hanem székely és esetleg magyar barátaik s ismerőseik körében is *igyekedzenek előfizetőket gyűj-*

teni, mert a folyóirat szerkesztő-kiadója a lap érdekében már eddig is erejét meghaladó anyagi áldozatot hozott a székely ügy érdekében, de a lap jövőjét és további fejlődését az *úthoni* székelyek megértő támogatása biztosíthatja. Miután a *Hargitaváralja* csak az előfizetők számához mért példányszámban jelenik meg, az új előfizetők részére az eddig megjelent számokat a szerkesztő-kiadó (Cs. Jósza János Szeged, Csemegei-u. 4.) nem biztosíthatja, de ha legalább 200 új előfizető jelentkezik, akkor az eddig megjelent cikkeimet újra nyomatom és ezt kívánatra a szerkesztő-kiadó 1 pengő ellenében megküldi, mely összeget az előfizetési díjjal egyszerűen lehet megküldeni. A lap megrendelését egy lev. lapon szíveskedjék eszközölni és a lap első példányához mellékelt csekk-lapon az összeget elküldeni.

Szeged, 1937. március 24.

Székely testvéri üdvözléttel:

Dr. BALLÓ ISTVÁN s. k.

ny. kir. tanfelügyelő, emléklapos százados.

K Ö Z S É G I H I R E K

Községünk gyászsa. Mély gyász érte községünket. Egy nemes székely nagyszony, özv. imecsfalvi Imecs Béláné szül. étfalvi Imreh Anna, dr. vitéz imecsfalvi Imecs György Szeged szabad kir. város főispánjának és a *Hargitaváralja* Jelképes Székely Község örökös tb. főbírájának édesanyja adta vissza nemes lelkét a Teremtőnek.

Özv. imecsfalvi Imecs Béláné szül. étfalvi Imreh Anna f. hó 16-án hajnalban hunyt el Budapesten 70 éves korában. Elhunyt

egészen váratlanul érte az Imecs család. A megboldogult nagyszony temetése f. hó 18-án volt és a gyászoló család iránt megnyilatkozó nagy és bensőséges részvétellel helyezték el földi po-rait a budai farkasréti temetőben.

A mély gyásszal sújtott főispán előtt igen sokan fejezték ki részvétüket. Községünk részéről a székely lakosság nevében községünk bírása tolmácsolta a székelység mélységes részvétét.

A Katolikus Népszövetség Csanádegyház-
megyei Szervezeteiben tömörült ifjuság

Szent Imre Társulatának

Könyv-, papír-, rajz-, és írószer kereskedése SZEGEDEN, SZÉCHENYI-TÉR 3. SZ. alatt (a Tisza-szálloda mellett) az összes papíráruk, írószerek, irodai felszerelési cikkek, nyomtatványok, levélpapírok, kegyeszerék stb.

Legolcsóbb bevásárlási forrása.

A társulat igazgatója, síkszentsimoni Reck Endre kéri székely testvérei támogatását.

E lap előfizetői 5% engedményben részesülnek.

Itt adunk hírt arról a gyászról is, mely községünk tb. bírójának, dr. Gelei József egy. ny. r. tanárnak családját és községünket érte f. hó 17-én. Messze keleten a csikországi temető hantja egy jóságos lelkű székely asszony földi maradványait rejtette magába. Az ehunytnban tb. bíránk feleségének édesanyját gyászoljuk.

*Szerkesztőségünk*ből. Dr. Boga Dezső tápéi tisztí orvos és dr. Néméd Gyula szegedi ügyvéd, lapunk kitűnő tollú főszerkesztői sokrétű lekötöttségük miatt erről a terhes tisztségről lemondtak. Midőn ezt sajnálattal közöljük, egyuttal emlékezve értékes munkateljesítményeikre, örömmel szögezzük le, hogy dr. Boga Dezső és dr. Néméd Gyula, mint belső főmunkatársak lapunkkal való kapcsolatot nemesak megtartották, hanem ennek kimélyítését lelkük teljes melegével akarják szolgálni a jövőben is.

Helyreigazítás. Mult lapunknak 28. lapján alúl a 4. sor nyomdai korrigálása alkalmával kidobott hibás sort a nyomdai korrektor beillesztette tévedésből a 29. lap helyesen szedett, de ugyanolyan szóval kezdődő 6. sora helyébe is. Így értelmetlenné vált az egész mondat. A hiányzó sor így szól: „ben sem, ha mi kiüldözött testvérek vissza akarunk térni ősha-“.

Zayzon Gabriella szegedi szereplése. A szegedi országos székely táborozással kapcsolatban rendezendő színi előadásra felelős szerkesztőnknek, községi bíránknak sikerült megnyernie szereplésre a kiváló fővárosi szé-

kely színművésznőt, Zayzon Gabriellát, ki a szegedi székelység nagyrabecsülésével mindennemű fellépéséért járó költséget magának tartott fenn!

Őszkor lesz az országos Attila-ünnepély. Mult számunkban hírt adtunk a fővárosi anyaközség rendezésében megindult országos Attila-ünnepélyről. Tekintve azt, hogy május 26. és június 6. között Szegeden Székely Vásárt és Kiállítást rendezünk és ezzel kapcsolatosan országos táborozást is tartunk, sikerült az Attila-ünnepélyt az őszre halasztani.

Adományok. Lapunk súlyos anyagi terheit látva vitéz Kéray Endre, a honfiúi erényekben gazdag és áldozatos szívű katonaköltő 15 P-t adományozott lapunk részére f. hó 22-én tartott kis falugyűlésünk alkalmával. Ugyanakkor dr. Boga Dezső főszerkesztőnk 3 P-vel járult hozzá lapunk előállítási költségeihez. Hálás köszönetünket ezúton is kifejezésre juttatjuk.

Márciusi est.

A Hargitaváralja Jelképes Székely Községek az idén is mély hazafias lelkesedéssel vették ki részüket a márciusi szellem ünneplésében, hogy a lakosság lelkében állandóan ébrentartsák a nagy mult történelmi alapján épült magyar és székely élniakarást és a jobb jövőbe vetett bizodalmat és hitet és hogy a közért, az országért mindig készek legyenek munkaerejük fokozásával dolgozni és szívük állandó nemesítésével minden áldozatot meghozni.

A szegedi Hargitaváralja Jel-

képes Székely Község március hó 20-án este tartotta meg székely vacsorával egybekötött március 15-i ünnepségét a Raffai-vendéglő külön éttermében.

A Hízekegy elmondása után bevezetőt a község bírása: esikszentgyörgyi *Jósa János* tartott, melyben üdvözölte a község életében mindig tevékeny részt vállaló *dr. Abrahám Ambrus* egyetemi m. és főiskolai r. tanárt, községi tb. bíránkat, üdvözölte *özv. Szabóné Balázs Mária*t, a község egyik legkedvesebb és legmunkásabb hölgytagját, közügyi tevékenységének 25. éves jubileuma alkalmából. Mire a megjelent ünneplők szeretettel köszöntötték és ünnepelték, amelyet örv. *Szabóné Balázs Mária* kezretlen, kedves szavakkal köszönt meg. Üdvözölte azután *dr. Némedy Gyulát*, mint a Hargitaváralja egyik főszerkesztőjét abból az alkalomból, hogy őt a község előjárósága a székelység érdekében kifejtett önzetlen munkásságáért tb. székelynek nyivánította. Az üdvözlések után községünk bírása a részvét fájdalmas hangján emlékezett meg *dr. vitéz imecsfalvi Imecs György* főispán, a szegedi Hargitaváralja Jelképes Székely Község örökös tb. főbírájának édesanyja és *dr. Gelei József* egyetemi ny. r. tanár, községünk örökös tb. bírása feleségének édesanyja elhunytáról. Bejelentette, hogy a község lakossága nevében az igaz és őszinte részvétet levélileg kifejezésre juttatta és felkérte a jelenvoltakat, hogy fájdalmuknak felállással adjanak kifejezést.

Ezekután *dr. Abrahám Ambrus* tudós tanár tartotta meg ünnepi előadását. Kiválóan gazdag és értékes összefoglalása volt ez

a márciusi hangulat képeibe beolvadó és szívbemarkolóan kedves előadás az erdélyi székely lélek és a magyar lelkeség testvéri kapcsolatának. Megértő meghatótsággal hallgatták a teljes számban megjelent községi lakók ezt a művészien értékes előadást, mely a március 15.-ével kapcsolatos érzések hű szemléletét nyújtotta. Csikszentgyörgyi *Jósa János* községi bíró a leghálásabb köszönetét fejezte ki *dr. Abrahám Ambrus* professzornak, ki nemcsak ezzel az élvezetes és gyakorlati távlatokat megnyitó előadásával, hanem eddigi nagyértékű szolgálataival is hálás elismerését vívta ki a község lakosságának, hiszen minden felkérésre, gondolkozás nélkül, szívvel-lellekkel vállalkozott mindig az oktató, felvilágosító, gyönyörködtező és minden segítő munkára. Egyben kérte az értékes előadásnak a Hargitaváralja részére való átengedését. A tudós ígérete szerint meg is küldötte kéziratát, melyet lapunk mai száma vezető helyén adunk át olvasóinknak.

Ezután az idegen nevű, de tisztá magyar lelkű ifjú: *Prúnkl László* reálgimn. VIII. oszt. tanuló szavalta el mély hatást keltező művészi előadásban Petőfi Nemzeti dalát. Megérdemelt tapsokkal ünnepelték ezt az izzó magyar lelkű ifjút.

Majd *Gelei Judit* a tőle megszokott finomsággal, kedvességgel és átérzéssel adott elő két székely népballadát, amellyel az ünneplő közönség körében nagy tetszést és elismerést aratott, egyben ez a bájos kis székely úrlány anyyira meghihlette a jelen volt székely költői lelkeket, hogy verssekkel árasztották el felelős szerk. dolgozóasztalát, mint ezt a

közölt Kéray-vers is igazolja.

Dr. *Boga Dezső* községi főjegyzőnek a márciusi eseményekkel és a nehéz magyar sorssal kapcsolatban szereplő költők jelentőségét fejtegető szavai után dr. *Némedy Gyula* nagy hatás mellett adta elő a „Téli imádság a vonaton” és a „Szítsátok a tüzet” c. hazafias verseit.

A Baranyai-testvérek hármastárogató- és énekszámait egészítették ki a nagyon jól sikerült ünnepség műsorát, mely a Himnusz eléneklésével ért véget.

A Hargitaváralja Jelképes Székely Község márciusi ünnepe sége fellemelő voltában és a megnyilvánult őszinte érzésekben a község lakosságának együttérzését, lelkességét nagyban növelte, s termékeny magként hullott minden jelenlévőnek fogékony lelkébe.

Csekk-számla nyitásunk. F. hó 22-én tartott kis falugyűlésünkön községi bíránk indítványára az előljárási elhatározta, hogy a m. kir. postatakarékpénztárnál esekk-számlát nyit. A csekk kibocsátására való jogosultsággal községi bíránkat bízta meg, s e célra a községi pénztárból 30 P-t átutalt. A budapesti m. kir. postatakarékpénztárhoz már be is nyújtottuk felvételi kérvényünket s így a legközelebbi lapszámunkhoz az adó- és előfizetési díjak befizetésére csekkklapot mellékelhetünk.

A szegedi Székely Vásár és Kiállítás és a Székely Táborozás. Mint már jelentettük, a szegedi

Székely Vásár és Kiállítás és az ezzel kapcsolatos Országos Székely Táborozás sikere érdekében a szegedi Hargitaváralja Jelképes Székely Község Elöljárósága nagyvonalú programját most készíti elő. E tárgyban folyó hó 22. és 24-én tartott gyűléseket, a melyen a program általánosságban előkészítést nyert. A jövő héten a körleveleket szétküldjük.

A székelység nagy partfogójának adománya.

Lapunk nyomása közben kaptuk f. hó 25-én 13 óra 30 perckor telefon útján az örvendetes hírt a főispáni hivatalból, miszerint dr. vitéz imecsfalvi Imecs György főispán úr a „Hargitaváralja” részére 50 P-t utalt ki. Örvendetes e hír, mert azt igazolja, hogy nagylelkű főispánunk mindenre kiterjedő magas figyelme kíséri a mi küzdelmes lapunk sorsát is. Ugy községünk, mint szerkesztőségünk szavakkal ki nem fejezhető hálójával és köszönetével hajtja meg Előtte a hódolatos tisztelet zászlóját.

Ördög Ferenc ruhaáruháza.

Állandóan raktáron: férfi, fiu divat és sportöltönyök, nadrágok, ulstveck, verberi raglán és

trenchcoatok felöltők, mindennemű térli és női kabátok stb. készítése.

SZÉGED, SZÉCHENYI-TÉR 16.

Székelyudvarhelyi

Szilágyi Mózes

ortopéd — divat — különleges cipők készítője. Cipők készen és rendelésre.

Gizella-tér 3. szám.